

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
Факультет культурології
Кафедра менеджменту та соціальних технологій
Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня бакалавра

**ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МІСТЯН ЗАСОБАМИ
СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОЄКТУВАННЯ**

Освітньо-професійна програма
«Менеджмент культури та
соціальний маркетинг»

Галузь знань 02 «культура і
мистецтво»

Спеціальність 028 «менеджмент
соціокультурної діяльності»

Здобувач: Багішева Інна
Михайлівна

Керівник: доц., доктор
педагогічних наук, доцент
Максимовська Н.О

Рецензент: Стоянчева Л.А.

Допущений до захисту на засіданні
кафедри менеджменту культури та
соціальних технологій

« » _____ 2021р.

Протоко №

Завідувач кафедри _____

Доц. Церковний А.О

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ.....	
1.1 Поняття екологічної культури та свідомості в умовах трансформації соціокультурної сфери.....	
1.2 Формування екологічної свідомості мешканців міста.....	
1.3 Специфіка соціокультурного проєктування з метою формування екологічної свідомості населення.....	
Висновки до розділу 1.....	
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ.....	
2.1 Зарубіжний досвід формування екологічної свідомості населення.....	
2.2 Сучасний стан формування екологічної свідомості населення в Україні..	
2.3 Розвиток велосипедної інфраструктури як чинник формування екологічної свідомості в соціокультурному просторі.....	
Висновки до розділу 2.....	
РОЗДІЛ 3. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОЄКТ «ВЕЛОКУЛЬТ».....	
3.1 Контур формулювання проєктної ідеї.....	
3.2 Характеристика і організаційна структура проєкту.....	
3.3 План виконання робіт і джерела фінансування.....	
Висновки до розділу 3.....	

ВСТУП

Актуальність теми. «Людина - природа» або «природа – людина», я не даремно поєднала в лапках ці два поняття разом, бо вони є невід’ємною частиною нашого світу. Здавалося б людина походить від природи, і всі її здібності називають природними. Людина здатна захищати природу, адже саме вона нагородила людство можливістю захищати себе, інстинкту самозбереження не навчає ніхто, тільки те, що природа подарувала людині.

Так чому, населення всього світу, не дбало відноситися до природи? Чому дозволяє собі нехтувати звичними правилами поведінки в місцях відпочинку? Створюючи ту, чи іншу модель гаджетів, або випускаючи нову марку автомобіля, йдучи в ногу із часом і сучасними нано-технологіями ми, люди забуваємо про те, як це негативно впливає на екологічний стан світу.

Отже, проблема екологічної культури існує, і від рівня розвитку, залежить така важлива обставина, як способи і форми взаємодії і відносин суспільства з навколишнім середовищем. Необхідною мірою, вважаю, населенню вже сьогодні треба усвідомити глибину та важливість проблеми. Досить складна екологічна ситуація, потребує негайних заходів для її збереження.

Безумовно, що зміною одного ставлення до екології замало, економічні і політичні відносини, теж є складовою частиною у формуванні людської культури. Наша планета щоразу страждає від економічної кризи, а це вносить істотні корективи у відносини природи і людини, і змушує переосмислити всі досягнення цивілізації. Людині треба зрозуміти і дати оцінку свого місця у світі, необхідно визначити, той рівень екологічною культури у сприйнятті природи. Достатньо поставити для себе декілька запитань. Чи можна вважати відносини людини і природи гармонійними? Людська діяльність впливає на навколишнє середовище? І головне, чому екологічна культура так нині важлива?

Від себе можу відповісти, взаємодія людини з природою, і в загалі з навколишнім світом, завжди відображає рівень культури, носієм якого вона

є. «Людина - природа» - це є нерозривний зв'язок, тому так важливо вже сьогодні виховувати в молодому поколінні втрачену рівновагу і гармонію екологічної культури. Безсумнівно ознакою культури, рівня знань, раціональне і грамотне використання сил і ресурсів природи і відповідальність, все це є екологічною компетентністю. Йдучи за своїми загально-споживчими потребами, люди руйнують сферу буття, не шукають відповіді на екологічні проблеми, а дарма, бо саме вони лежать в основі життєвих цінностей. Тому, цілком коректним і виправданим, видається культурознавчий підхід в вирішенні екологічної проблематики.

Ступінь вивчення проблеми. Проблема впливу і взаємовідносин людини з природою і навколишнім світом, була об'єктом вивчення багатьох вчених і мислителів минулого часу і сучасного. Зокрема саме вплив знань і навичок про природу і формування моральних якостей особистостей, а також ставлення людей до навколишнього середовища відзначали А. Радей, Л. Курняк, О. Мусієздов, та ін. Питання соціокультурної трансформації у процесі формування екологічної культури свої твердження писали Л. Нагорна, Ю. Поліщук, Т. Воропаєва. Місто як соціокультурне простір, поняття урбанізація в контексті фінансового, демографічного та соціального розвитку в своїх роботах порушували А. Буряченко, Д. Кузьменко, Є. Перцик, О. Зімовіна, А. Буряченко і Д. Кузьменко. А. Чайковська розкриває сучасні тенденції екологічної освіти дітей дошкільного віку і приводить яскраві приклади зарубіжного досвіду, разом із нею життя європейців в контексті пошуку шляхів вирішення екологічної проблеми досліджує і Т. Огаркова.

Об'єкт роботи – формування екологічної культури населення.

Предмет – розвиток екологічної свідомості засобами соціокультурного проектування.

Мета – дослідити особливість формування екологічної свідомості мешканців міста засобами соціокультурного проектування, розробити проєкт підвищення рівня екологічної свідомості через розбудову велосипедної інфраструктури міста.

Зазначена мета зумовила постановку **завдань** дослідження :

- Дослідити розвиток екологічної культури в соціокультурній сфері;
- Розглянути формування екологічної свідомості мешканців;
- Проаналізувати ставлення екологічної культури на зарубіжному досвіді;
- Вивчити сучасний стан формування екологічної свідомості в Україні;
- Обґрунтувати формування екологічної свідомості, мешканців міста через розбудову велосипедної інфраструктури;
- Обґрунтувати та розробити соціокультурний проєкт;

Практична значимість. Практичне значення полягає **в дослідження** у виявленні можливостей покращення екологічного стану навколишнього середовища шляхом використання соціокультурного проєкту як інструменту впливу на екологічну свідомість людей в усьому світі; налагодження інноваційного підходу через досвід теорії і практики соціальних інститутів інших країн; розширення уявлень про вплив на екологічну свідомість містян і шляхи реалізації в покращенні природоохоронної проблеми.

Методи дослідження. Для досягнення мети і завдань використані методи теоретичні (аналіз літератури для розкриття теми, поняття, узагальнення) і **аналітичні** **емпіричні** (соціологічні дослідження статистичних даних і фактів). **Метод проєктування куди відносимо?** Сучасний підхід у виявленні екологічної свідомості шляхом провадження соціокультурного проєкту як інструменту звернення уваги людей до проблем навколишнього середовища.

Структура роботи. Робота складається з вступу, 3 розділів, висновків, містить N сторінок тексту, таблиці, 1 малюнок, N використаних джерел літератури і електронних публікацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

1.1. Поняття екологічної культури та свідомості в умовах трансформації соціокультурної сфери

В цьому розділі пропоную розглянути і розібратися із поняттями «екологічна культура» і «екологічна свідомість». Перш ніж дати теоретичні поняття цим назвам, поміркуємо, що потрібно розвивати в трансформації соціокультурної сфери, культуру населення чи його відношення до екологічної проблематики.

Отже, екологічна криза існує і для її вирішення потрібні не тільки економічні і соціальні зусилля, а й докорінно перебудувати сталу екологічну свідомість та сьогодишню систему екологічних знань. Сучасне людство стоїть перед вибором подальшого свого існування. Необхідно розробити збалансований розвиток перебування в соціально-економічному і екологічному середовищі. Тому, дії населення повинні співпадати з «діями природи», тобто створюючи щось нове, розробляючи якийсь стратегічний план, люди не повинні забувати про «настрій» природи, про те, що може і не вписуватись в екологічний простір. Все має узгоджуватись із біосферою.

Звичайно для цього треба обирати шляхи, а їх на мій погляд два: технологічний і соціальний. Ці способи ніби доповнюють один одного, з одного боку створюючи нові технічні можливості ми впливаємо на подальші дії соціуму, а з іншого боку соціальні взаємодії справляють певний вплив на екологічну культуру, зрештою все це відбивається на екологічному стані в цілому. Але зрештою, на подальший процес сучасної природи, впливатиме здебільшого не технологічні зміни і його процеси, а все ж таки соціокультурне осмислення причин і наслідків екологічної кризи.

Проблеми змісту і особливостей соціокультурної трансформації українського суспільства ще в 1990-х роках стають предметом дослідження вітчизняних вчених А. Ручка, С. Катаєв, Т. Воропаєва, Л. Нагорна. Контури нової галузі знань охоплювали такі наукові напрями, як: вивчення сутності

соціокультурних змін у перехідний період; визначення закономірностей і специфіки соціокультурної трансформації українського суспільства; дослідження особливостей модернізації і постмодернізації в окремих сферах соціально-культурного життя; аналіз специфіки та основних характеристик соціокультурної ідентичності; розробка механізмів та шляхів регулювання соціокультурних трансформаційних процесів тощо.(8 ст. 4)

Дослідження соціокультурної проблематики в роботі Л. Нагорної – «Соціокультурна ідентичність: пастки ціннісних розмежувань», де авторка розкриває місце і роль соціокультурних ідентичностей (етнічних, територіальних, професійних, гендерних, релігійних) у розвитку сучасного соціуму, трансформаційних процесах. Вона аргументовано доводить, що проблему ідентичності потрібно розглядати у контексті соціокультурних трансформацій і пошуку моделей самоідентифікації. При цьому вона звертає увагу на ризики і небезпеки, які загрожують соціокультурній трансформації українського суспільства. (9 ст. 14). Однією з головних є «травмована історична пам'ять» (7, ст. 272)

Українська культура змінюється в рамках історичного часу, і кожна нова епоха вносить свої корективи, і формує інший зміст соціокультурного осмислення. Нова держава, відповідно новий культурний контекст, який впливає на характер змін не тільки сучасної культури, але й на оновлення, відродження культури минулого часу. Тобто змінюється структура, а сама культура в цілому набуває соціально-цінних орієнтирів.

Загальна характеристика та характеристика процесу формування нової соціокультурної системи:

- самоцінність культури й мистецтва в усіх їх численних проявах;
- творення єдиного загальнонаціонального культурного простору як одного з найважливіших консолідуючих факторів у справі розбудови української державності;
- забезпечення активного функціонування української мови в усіх сферах культурного життя держави;

- забезпечення гарантій свободи творчості, доступу до культурних надбань, створення можливостей активної участі громадян у художній творчості, особливо молоді;
- підтримка високо-професійної мистецької творчості, яка забезпечує якісний рівень національної культури, незалежно від політичної чи комерційної кон'юнктури;
- збереження національної культурної спадщини (рухомих та нерухомих пам'яток і цінностей, музеїв, заповідників тощо) як основи національної культури, турбота про дальший розвиток традиційних культур народів та етносів, що населяють Україну;
- утримання зусиллями держави та місцевого самоврядування базових елементів культурної інфраструктури, основних (у національному, регіональному та комунальному масштабі) культурно-мистецьких закладів та організацій;
- забезпечення державної підтримки та сприятливого господарсько-правового режиму для культурно-мистецьких організацій, об'єднань, окремих митців незалежно від підпорядкування чи форми власності;
- створення правових та економічних стимулів для залучення недержавних коштів та засобів до підтримки культури й мистецтва. (10)

Але, для подальшого розгляду проблеми, я більше погоджуюсь з твердженням Т. Воропаєвої, яка у своїй роботі розглядає людину у соціокультурному просторі як носія і ретранслятора української культури і соціокультурного осмислення. А саме вона зазначає, що «Людський спосіб буття вимагає включення людини не лише в природні, але й в соціокультурні процеси, опанування суто людськими способами поведінки й діяльності та виведення людського суб'єкта на рівень культуротворення. Ця діяльність має розглядатися як один з основних чинників акумуляції й систематизації культурно-історичного досвіду українського народу. "Соціокультурне" не є простим об'єднанням усіх соціальних та культурних феноменів. Це поняття, яке відображає цілісність "соціальної сукупності",

що спаяна в єдину цілісність світом культури, який не існує поза своїм живим носієм – людиною.» (11 ст. 13-15)

Соціокультурне осмислення – це багаж знань і навичок набутих людством протягом свого буття, яким треба користуватися і постійно трансформувати в соціокультурну сферу для якісних екологічних знань. «Перебіг деяких природних процесів, їх причин та наслідків не можуть бути вирішені тільки з позицій технічних або природничих наук. Вони мають включати в себе і соціокультурне осмислення та аналіз екологічних знань, яке суспільство набуло за період свого існування (1, с. 74)»

Не даремно ми розпочали своє дослідження з визначення «людина - природа», це своєрідний механізм, який розпочав свою роботу ще у далекому середньовіччі і безупинно працює до сьогодні.

Отже, розглянемо історію термінів, двох індикаторів ставлення людини до навколишнього середовища: екологічна культура і екологічна свідомість. Дані проблеми досліджували В. Вернадський, М. Тарасенко, О. Салтовський. Одним із перших, до проблеми екокультури підійшов відомий український мислитель і дослідник В. Вернадський: він ґрунтовно опрацював термін «біосфера», займався проблемами людського фактора в існуванні світу. А сам термін з'явився лише у 20-х рр. минулого століття (2, с. 48).

О. Мусієздов у своїй роботі дає визначення поняттям екологічна культура і екологічна свідомість.

Екологічна культура – це частина загальнолюдської культури, що включає в себе певні уявлення стосовно навколишнього середовища, і яка проявляється в певній діяльності людини щодо природи.

Екологічна свідомість – найважливіший компонент екологічної культури, який об'єднує всі види і результати матеріальної і духовної діяльності людей, спрямований на досягнення оптимальної взаємодії суспільства і природи, на екологізацію матеріального і духовного життя суспільства. (3, с.130)

Ще визначення екологічної свідомості можемо знайти в роботах С. Дерябо і В. Ясвін, автори стверджують, що «проблема формування нового типу екологічної свідомості потребує нової форми екологічної освіти, що спиратиметься на відповідну екологічну базу». (12)

Не можу не погодитись з цим ствердженням, адже саме нове осмислення і нові підходи до формування сучасної екологічної свідомості, можуть докорінно змінити відношення людей до навколишнього середовища.

Головним чинником формування екологічної свідомості М.Тарасенко в своїх роботах вважав, відповідальність, яка у масовій свідомості не виникає сама собою, її треба виховувати. «Культура – не тільки показник універсальності і свободи людини, але і в рівній мірі показник її відповідальності перед світом. Причому в тенденції закономірність така: чим більше людська діяльність стає універсальною і вільною щодо зовнішнього світу, тим більше зростає відповідальність людини перед природою». (4, с.69)

Український вчений О. Салтовський для вияснення сутності екологічної свідомості пропонує також розглянути і її структуру, яка представлена різними рівнями та формами. За рівнями поділяється на буденну і спеціалізовану (теоретичну), за формами на індивідуальну і масову екологічну свідомість. (5, с.110)

О. Салтовський виділяє ще і функції екологічної свідомості: регулятивна, пізнавальна, нормативна, прогностична, виховна. Але все ж таки основною функцією екологічної свідомості, вважав вчений, «є забезпечення оптимізації взаємовідносин в системі «суспільство - природа», запобігання глобальній екологічній катастрофі, розв'язання глобальної екологічної кризи». (5, с.111).

Окрему увагу хочу звернути на чинники формування свідомості. Ми вже зазначили, що відношення до навколишньої середовища можна змінити, тоді коли зміниться людське ставлення. А яким чином можна цьому посприяти? Один із головних рушіїв сучасної людини це медіа-простір: радіо, газети, телебачення, реклама, вистави і конкурси, освітні заклади, театри і музеї, де

кожен мешканець може стати частиною або учасником формування сучасного, затишного, простору міста. І ще один чинник, на мою думку, формування людського відношення це соціокультурне проектування, де мешканці можуть стати не тільки об'єктом формування проекту, а і суб'єктом із багажем пропозицій і переваг для покращення життя своїх мешканців і соціального простору міста.

Отже, вчені нам доводять наступне, загальнолюдська екологічна культура, культура нації не виникає сама по собі, це сталі традиції і вчинки які ми передаємо із покоління в покоління. Формуємо своє ставлення до навколишнього середовища через соціокультурне відношення, через свідомість яка об'єднує матеріальну і духовну діяльність людей. Людина не можлива без природи, тому краще налагодити вдалі відносини із природою, ніж запобігати утворенню глобальної катастрофи.

1.2.Формування екологічної свідомості мешканців міста

Розібравши вище, що екологічна свідомість це все ж таки не від'ємна частина екологічної культури, можна рішуче сказати, майбутнє нашого всесвіту безпосередньо залежить від соціокультурного виховання всієї нації. Ще ми довели, що всі духовні емоційні навички треба «пророкувати» з малечку.

Невід'ємною частиною розвитку суспільства є урбанізація міста і його процеси. Цю проблему досліджували визнані міжнародні організації, ООН, банки і дійшли висновку що, майбутнє цивілізації - це постійне поліпшення якості міст. Тому перед системами адміністрування і публічного управління постійно постають завдання пошуків нових інструментів та інноваційних підходів щодо забезпечення соціально – економічного розвитку. Беззаперечно, що урбанізована територія відрізняється від інших визначними факторами: створення штучного інтелекту, інновації, науково – технічного прогресу, але це розвиток буде напряму залежати від виробничих

потужностей, ресурсозабпечення, транспортної інфраструктури і звичайно від кліматичних умов.

Проблему урбанізації і її питання порушували у своїх наукових працях такі автори: Є. Перцик, О. Зімовіна, А. Буряченко і Д. Кузьменко.

Своє уявлення про урбанізацію Е. Перцик трактував так, «урбанізація є багатограним, глобальним процесом, що охопив увесь світ, пов'язаним із посиленням у часи науково-технічної революції розвитком і концентрацією виробничих сил і форм соціального спілкування, підвищення ролі міст і розповсюдженням міського стилю життя на всю мережу населених пунктів». (13, ст. 423)

А. Буряченко стверджує «урбанізація – вельми складний процес, і його не можна трактувати лише як зростання міст і збільшення численності міського населення. Дане явище треба розуміти як новий етап розвитку суспільства, який характеризується концентрацією економічного, демографічного і політичного потенціалу, що дає змогу контролювати і концентрувати значні обсяги фінансових ресурсів, створювати нові технології, нові види послуг, здійснювати інноваційну діяльність» (14, ст. 87)

Найбільш точним вислів, вважаю Д. Кузьменко, його ствердження, на мою думку, точно підходить для розглядання нашого питання. Автор доводить, що «урбанізацію слід розглядати як позитивну тенденцію розвитку світу, як об'єктивний процес, пов'язаний із забезпеченням для все більшої кількості жителів планети умов для більш зручного, комфортабельного, здорового життя, для більш повного розвитку здібностей. Урбанізація супроводжується не тільки позитивними змінами в житті людей, але й негативними, зокрема забрудненням навколишнього середовища, перенаселенням території, збільшенням негативних суспільних явищ». (15)

Проаналізувавши поняття урбанізації з огляду різних вчених, можемо впевнено сказати, що це глобальний процес, який трактується як традиційний підхід у розвитку міст, зростанні і збільшенні частки населення. Зрозумівши роль міста у розвитку суспільства, можна зазначити, як це вплине на

природне середовище, на соціально – економічні відносини, та спосіб життя людей всієї країни.

Слід, також зазначити, що сформоване, урбанізоване місто, це система відносин самих містян. Взаємодія між якими формуються не за допомогою влади, чи адмініструючи органи, а здебільшого через комунікацію та думки цього населення. Створюючи свій такий смисловий простір, ми робимо акценти, створюємо шаблони поведінки нашої спільноти, і така культурна комунікативність стає основою сучасного міста із своїми духовними і моральними принципами.

Вважаю, у формуванні ставлення людей до навколишнього середовища, доцільним формувати і ставлення у поведінці. Безперечним, є той факт, що людина може бути соціально адаптованою, культурно вихованою, але ставлення до тієї чи іншої проблеми не однозначне, чи в загалі відсутнє. Свідомість починається з вирішення свого ставлення, з мотиву на подальші дії.

Органічний зв'язок поведінки і ставлення підкреслюють відомі дослідники екологічної психології С. Дерябо, В. Ясвін, зазначаючи, що «поведінкова реакція на один і той же стимул у ситуації в різних людей може бути неоднаковою. Той чи інший тип екологічної поведінки у ситуації визначається сформованим ставленням до певного природногооб'єкта». (6, ст.10)

Досить нещодавно, мені довелося стати свідком масштабної пожежі. На моїй вулиці росте комиш, який підпалили невідомі люди. Нащо вони це зробили? - Запитаєте ви. Не знаю. Але одно знаю точно, що я на власні очі бачила, як важко працювали пожежники, як із палаючого будинку виносили стареньку бабусю, як я, мій чоловік, і сусіди приймали у цьому участь. Через три години пожежу локалізували. До чого я все це розповіла, в мене виникало єдине питання. Що спонукало людину зробити це? Який чинник став мотивом до скоєння цього злочину? Інакше не назвеш. Усвідомлюючи масштаб пожежі, людина взяла і підпалила. Нажаль, досі не відомо, хто це

зробив, доросла людина чи мала, але зрозуміло одне це було умисно. Ще один факт, формування екологічної свідомості мешканців мотив.

Поняття «мотив» означає спонукання до діяльності, спонукальну причину дій та вчинків. Мотиви визначаються як відносно стійкі риси (прояви) особистості. Прагнення суб'єкта до реалізації певної діяльності свідчить про наявність мотивації. Мотивація розглядається як сукупність спонукальних факторів, що визначають активність особистості. Мотивація є багатомірним утворенням, і не зводиться до мотиву чи іншого виду спонук. Вона включає в себе такі особистісні компоненти, як: ідеали і ціннісні орієнтації, потреби, інтереси, окремі мотиви, цілі і наміри, емоції і афекти. Мотивація включає також ситуативні чинники, які, на відміну від мотивів, є динамічними, мінливими, що створює значні можливості впливу на них і на поведінку загалом. Отже, формування екологічно доцільної поведінки має передбачати створення умов, сприятливих для прояву і утвердження у мешканців екологічних цінностей, ідеалів, намірів, мотивів.(6, ст.13)

Інколи ми не усвідомлюємо до чого можуть призвести наші дії. До образи чи глобальної катастрофи. Сьогодні, ми випустили на святі кульки в небо, завтра не до кінця загасили вогонь на пікніку, а післязавтра все перетворилось в шалені показники забрудненості повітря. Не можна не відзначити той факт, що люди все ж таки знають, і навіть деякі хочуть робити щось для збереження екології. Акції і фестивалі, соціальні проекти и реклама, волонтерські збори і еко групи, все це працює у соціально побутовому просторі. Треба трохи роздивитися, спробувати залучитися, і деякі питання для вирішення загальної проблеми поставити для себе як не від'ємною частиною свого буття.

Прогрес технічних можливостей не стоїть на місці, але в тандемі «природа – людина – прогрес» можливий прорив соціальних еко-можливостей. Не даремно ми торкнулися питання мотивації і ставлення. Вважаю що, спочатку в людині треба формувати ставлення до еко-культури, а далі мотивувати правильними вчинками і діями.

1.3 Специфіка соціокультурного проєктування з метою формування екологічної свідомості населення

Проблема екологічної свідомості, екологічної культури, відносин все це нагадує систему сучасного суспільства, яке існує в певному просторі – місті. Саме тут, назвемо це у «замкнутому просторі» утворюються спільноти, форми поведінки осіб, контактуючи між собою вони створюють певний напрямок подальшого руху з певними правилами, які в результаті вплинуть на якість і привабливість всього міста. Але які б зміни не проходили всередині, міський спосіб має свої незмінні характеристики, котрі закріпилися уже не перше століття. Серед них: 1) високий рівень соціальної диференціації; 2) соціокультурна гетерогенність; 3) високий рівень соціокультурної мобільності; 4) високий рівень варіативності поведінки; 5) взаємодія з великою кількістю різноманітних соціальних груп; 6) інформаційна насиченість міського середовища; 7) особистий вибір стратегій поведінки.(16)

Тобто, головним питанням перед суспільством стоїть соціально-нормативне існування населення. На якість життя можуть впливати різні чинники економічні, політичні, правові, культурні, тому слід постійно підлаштовуватися під зміни і виявляти алгоритми, які будуть відображати соціальні відносини у суспільстві і сприятимуть активності кожного з нас. Говорячи іншими словами постає питання у створенні соціальних проєктів, де кожен громадянин може стати як суб'єктом, так і об'єктом у майбутньому формуванні відношення до тієї чи іншої проблеми. Вважаю, що в контексті нашої екологічної проблеми створення соціального проєкту є саме точне звернення уваги населення на існуючу проблему.

Вітчизняні науковці Н. Драгомирецька, А. Раппопорт і Т. Ткач вважають, що проєктом є: уявною моделлю, реалізація якої на практиці призводить до створення соціальної конструкції; уявне перетворення певної первинної просторової ситуації у проєктну модель середовища; обмежений у часі та просторі процес цілеспрямованих змін окремих елементів системи з

встановленими вимогами до якості результатів і специфікою організації діяльності. (1, ст.33)

А. Раппопорт акцентує увагу на трьох типах проектування, які відрізняються своїми об'єктами. Перший тип – морфологічне проектування, яке передбачає проектування речей. Тобто складних утворень, що містять елементи культури та соціальні відносини. При цьому вони є й матеріальними предметами, тілами з певними формами, просторовою формою й назвами. Другий тип – соціальне проектування, яке пов'язане з проектуванням організацій, норм, складних соціально-морфологічних об'єктів, які включають людські та машинні компоненти, міста, системи обслуговування т. ін. Третій тип складає екзистенціальне проектування, що вбирає в себе темпоральне проектування людського «Я» у процесі побудови індивідом власної долі. У цьому проектуванні суб'єкт й об'єкт збігаються й розділяються тільки рефлексією. (1, ст. 34)

В свою чергу Н. Драгомирецька вважає більш ефективними невеликі проекти, в яких є можливість проводити соціальні демонстрації, оскільки люди більше схильються проявляти суб'єктивну впевненість у передбаченні реакцій інших, ніж це можна дозволити, виходячи з об'єктивної оцінки цих передбачень. (17, ст.452). Тобто, майбутній соціокультурний проект, виявиться більш дієвим, якщо заздалегідь враховувати соціальний простір, який не переповнено комунікативними заходами.

Не можна не відмітити і інформаційний вплив, як чинник формування позитивного досвіду розвитку суспільства у сучасних умовах. Метою створення соціального проекту повинна стати оптимізація ресурсів соціально-нормативної активності населення, де головним є створення еко простору із ставленням чітких стереотипів на яких формується поведінка, відношення і соціальний вплив. Спираючись на еко мислення, головне визначити градацію і важливість еко-цінностей, а сюди відносяться людина і природа, спосіб життя і харчування, навколишнє середовище і ставлення до нього, із цього і формуються продукти соціальної еко-відповідальності.

Узагальнивши вище сказане, можемо підкреслити, що соціокультурне проєктування це процес, в якому є суб'єкти і об'єкти, а головне модель конструювання і дієве рішення будь-якої соціальної проблеми.

Так, І.Є. Єрмаков зазначає, що проєктування містить концептуальну основу (оцінка новизни, можливі актуальні результати) та системно-організаційну частину (опис конкретних етапів реалізації проєкту) (18, ст.15-16)

У навчальному посібнику В. Курбатова, є більш доречне пояснення терміну соціокультурного проєктування. Отже, Соціальне проєктування – це науково-теоретична і одночасно практична діяльність по створенню проєктів розвитку соціальних систем, інститутів, об'єктів на основі соціального передбачення, прогнозування та планування їх соціальних якостей і властивостей. Це дає можливості керувати соціальними процесами і є вираженням того нового, що характеризує тенденції соціального розвитку. Тому соціальне проєктування пов'язане з інноваційною діяльністю і впровадженням соціальних інновацій. Соціальне проєктування – це проєктування соціальних об'єктів, якостей, процесів і відношень. В основу соціального проєктування мають бути закладені такі параметри:

- суперечливість соціального об'єкту;
- багатовекторність розвитку соціального об'єкту;
- множинність факторів його буття;
- суб'єктивні складові формування соціального очікування та прогнозу;
- фактори, що визначають різні критерії оцінки соціального об'єкту; [19, ст.416]

Отже, соціальне проєктування грає важливу і коригуючу роль у формуванні майбутнього і створенні сучасного комфортного середовища. Результатом соціального проєктування вважається проєкт, в якому приймають участь індивідуально чи груповим складом і дії цих громадян направлені на створення соціального середовища, покращення умов життєдіяльності населення із доступними для цього методами. Аби зберегти культурні

надбання, людство використовує проєкти як спосіб збереження, розвитку і відтворення спадщини. Соціум і його відносини треба постійно вдосконалювати і перетворювати, і саме завдяки проєктам це можливо, адже головною метою є вирішення суспільних завдань і покращення процесів буття.

Висновки до розділу 1

Людина віртуозно володіє багатьма навиками які вона отримує в процесі всього свого життя і з кожним роком щось удосконалює, а від деяких звичок відмовляється зовсім. В тому, чи іншому випадку, все залежить від людської свідомості і досвідченості, у будь-якому питанні. Стан сучасної екології це масова відповідальність кожного з нас. Розібравши поняття екологічної культури і свідомості відмічаємо наступне, культура – це те з чим ми народжуємось, свідомість – це постійний процес трансформації, і для цього потрібні інструменти. Тому соціокультурні проекти вважаю найсучаснішим, дієвим і інноваційним способом впливу і мотивації відповідальності кожного з нас. Проаналізувавши поняття урбанізація, можна зазначити як це вплине на стан навколишнього середовища, а також на спосіб життя людей в світі. Це досить глобальний процес який охоплює традиційні і інноваційні підходи у розвитку міста і зростанню частки населення.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

2.1. Зарубіжний досвід формування екологічної свідомості населення

З позиції комплексного підходу у вирішенні екологічної проблеми необхідно виділити державне управління. Адже ефективність екологічного розвитку країни пов'язане з державним управлінням в цілому. Саме держуправління має право на застосування економічних інструментів, від них залежить впровадження новітніх технологій, інформаційне забезпечення, правове і економічне, а також рівень освіти посадовців у даній сфері.

Досвід формування екологічної свідомості у різних країнах досліджували І.Дегтярьова, Н. Салатюк, А. Чайковська. Для прикладу пропоную розглянути досвід зарубіжних країн, де у процесі екологічного розвитку задіяні адміністративні, правові, економічні механізми управління локальним середовищем, а також рівень фінансування і стимулювання природоохоронної діяльності.

Інноваційна діяльність держави цілковито відіграє головну роль в екологічній сфері а саме: реалізація великомасштабних цільових проектів (США, Велика Британія, Франція); розповсюдження нововведень, створення сприятливого інноваційного середовища, раціоналізація структури економіки (Німеччина, Швеція, Швейцарія); розвиток відповідної інфраструктури (Японія, Південна Корея) (20, с. 11). Зрозуміло, що в даному контексті мова йде про те, що вище зазначені країни працюють не на подолання проблем які можуть трапитись, а на випередження, тобто попередження майбутньої шкоди навколишньому середовищу, через шляхи постійного впровадження інноваційних технологій.

Завдяки підтримки держави, в багатьох європейських країнах працюють регіональні агентства з технології і інновації, вони здійснюють природоохоронну діяльність шляхом:

- проведення семінарів для дослідників з питань управління знаннями в сфері охорони довкілля;
- надання допомоги в отриманні патентів та ліцензій;
- організації трансферу технологій;
- проведення конкурсів серед інноваторів;
- фінансування участі інноваційних суб'єктів у міжнародних виставках;
- організації інноваційних форумів та фестивалів;
- надання грантової допомоги для виконання наукових тем студентам;
- координації діяльності університетів та наукових установ;
- підтримки діяльності інноваційних кластерів (21)

Погоджуючись, зазначимо, що за поліпшення стану екологічного середовища та розв'язання усіх проблем відносно цього питання, відповідальність несуть посадовці відповідних державних органів. У науковій праці Н. Салатюк, зазначено, що у країнах ЄС практика навчання компетентності та підвищення кваліфікації державних службовців в екологічній сфері дає змогу враховувати професійні екологічні інтереси і рангувати їх за ступенем пріоритетності для тих, хто навчається за такими напрямками: переробка відходів; екологічне право; водне господарство і очистка стічних вод; охорона ґрунтів; енергозбереження; охорона довкілля на підприємствах; регіональне екологічне планування (екологічні програми); екологічна експертиза; боротьба з хімічним забрудненням навколишнього середовища; екологічна політика; екологічні аспекти сільськогосподарського виробництва; міжнародні аспекти охорони водних ресурсів; охорона біорізноманіття; екологічна освіта; екологічне консультування; програми економії води (22, с. 212).

Доцільність аналізу зарубіжної практики вказує на структурний і ефективно спрямований план у формуванні заходів фінансування екологічної політики, яка націлена на збереження навколишнього природного середовища, на раціональне використання природних ресурсів, а також на подальшу підтримку екології. Саме податки є регулюючим процесом і

ефективним засобом впровадження екологічної політики. Наприклад у Франції і Італії є податок на пакувальну тару під напої і пластикові пакети, вилучені кошти направляють на вирішення проблеми переробки пластику і поліетилену. В інших країнах, наприклад Данія і Німеччина існує такий ринковий інструмент регулювання екологічної ситуації, як торгівля так званими «дозволами» на забруднення навколишнього середовища. При цьому, підприємства самі регулюють ринкову ціну і самі вирішують, зменшувати рівень забрудненості, чи купувати «дозвіл».

На нашу думку, за природними та соціальними умовами з Україною серед європейських країн схожа Польща. Саме вона є прикладом урівноваження в провадженні досить ефективних інструментів у сфері охорони навколишнього середовища. Польща як ніхто використовує головне правило екологічної політики ЄС – недопущення забрудненості екології, а діяти шляхом передбачення.

Серед провідних видів діяльності в багатьох країнах є пільги у нарахуванні податків. Зокрема у Польщі регулятором природоохоронного середовища є екологічний податок. Концепцію оподаткування розробляють з таким розрахунком, щоб окремі підприємства, виробництво яких є екологічно безпечним, не опинилися у не вигідному становищі порівняно з конкурентами внаслідок здороження продукції.⁽²³⁾ Також, одним з важливих напрямів за кордоном є пільги та позики. Так, у Польщі головним завданням податкових пільг і субсидій є стимулювання у застосуванні сучасних науково-технічних досягнень. Втрати бюджетних коштів внаслідок впровадження податкових пільг компенсують надходженнями від оподаткування підприємств, що використовують екологічно небезпечну технологію або виготовляють екологічно шкідливу продукцію. Ще одна умова підтримання природоохоронних інвестицій виробниками пільгові позики. Тут хотілось звернути увагу на такі методи, як безвідсоткові чи з субсидованими відсотками позики. До них зараховують різні види пільгового

кредиту для фінансової підтримки суб'єктів господарювання, які запроваджують ресурсозбережливі та природоохоронні технології. (23)

Серед провідних напрямів регулювання екологічної ситуації, окрім державної політики і оподаткування стане прикладом цікавий досвід у формуванні екологічної свідомості – освітній напрямок. Чому ні? Ми не раз зазначали, що формувати звички, треба з малку, і такий фундамент закладають країни ЄС, чимало закладів дошкільної освіти розміщено прямо в лісі. Так звані “Лісові школи” або школи Мулле є у Швеції, Норвегії, Японії, Балтійських країнах тощо. Аналізуючи сучасні тенденції розвитку дітей дошкільного віку, А. Чайковська у своїй роботі зазначає, що головним завданням цих шкіл є навчати дітей любити і берегти природу, жити у злагоді з нею, тобто формувати у дітей розуміння, що кожен із нас є частиною природи, яку треба берегти. Що, від кожного рішення людини на цій планеті, залежить не лише екологія навколишнього середовища, але й саме життя. Такий підхід, вважають закордонні сусіди, запорукою у формуванні екологічної свідомості громадянина і раціонального природо-користувача. А у Фінляндії існує Сміттєве Ведмежа. Уявляєте, вже на протязі 15 років, він відвідує дитячі садочки, і розповідає дітям про необхідність утилізації сміття. Також держава Фінляндії виділяє не малі кошти на друкування книг, теле- та радіопередачі, мультфільми, центри природи, де можна з користю провести вільний час, все це спрямоване на формування дбайливого ставлення до довкілля. Ще один цікавий приклад знайшла у Швеції, там існують так звані «вуличні» дитячі сади, де діти майже весь час знаходяться на вулиці, вивчають природу, займаються садовими роботами, фізичною культурою, та відпочивають. А ще, швейцарцям двічі на тиждень транслюють передачу «Подорож від виробництва до відходів», тим самим роблячи акцент, як виробництво підприємств впливає на навколишнє середовище. (24, ст. 139-150)

І не можна не відмітити, той факт, що більшість країн ЄС все частіше використовує ще один ефективний механізм управління екологічною

сферою, як залучення громадськості. Так, саме інформування населення про екологічну значимість, дає можливість громадянам стати дієвими партнерами із владою і працювати у тандемі прийнятті рішень і контролю за їх виконанням. Соціальні проекти – головні чинники розповсюдження інформації і участі громадян як головних суб'єктів у сфері охорони навколишнього середовища.

Аналізуючи статтю Т. Огаркової натрапила на цікавий факт, вона як приклад наводить реальні дії ірландських студентів, які захистили навчальний проект, застосувавши принцип створення «перехідного моста» до містечка Кінсейл з населенням трохи більше двох тисяч. Вперше ідея «перехідних міст» Transition Towns була згадана у книзі австралійського автора Девіда Голмгрена про так звану «пермакультуру», тобто про екологічне землеробство в невеличких містечок де відбувався б поступовий перехід до екологічного способу життя через створення місцевої громади, співробітництво мешканців та еко-фермерів. Зараз у світі існує близько 400 таких міст у різних країнах: у Великобританії, Канаді, Італії, Чилі, Швеції, Новій Зеландії. Крім того, саме поняття розширилося, до нього долучаються райони мегаполісів, окремі ферми або невеликі селища. Мешканці "перехідних міст" відмовляються від видобувного палива, висаджують громадські сади, обмінюються речами та закупають продукти харчування лише у місцевих еко-фермерів. (30)

Безсумнівно все починається із держави і її контролю, але без віддачі населення злагодженого дуету не вийде. Сучасний механізм державної політики в регулюванні екологічної сфери має бути комплексним. І хорошим прикладом для цього може стати досвід зарубіжних країн, плюс вітчизняна практика дасть можливість для застосування сучасних, інноваційних важелів і інструментів. Поступовий перехід до регіонального регулювання, зумовить населення до масового переосмислення цінностей і головних чинників створення екологічного середовища. Поєднання державного регулювання, освітньої стратегії та громадської активності є провідною позицією щодо

соціокультурного проектування з метою формування екологічної свідомості населення.

2.2. Сучасний стан формування екологічної свідомості населення в Україні

Екологічна безпека – одне з найважливіших питань сьогодення. Треба негайно приймати рішення про забезпечення життєдіяльності людей у технічно безпечному і екологічно чистому світі. Але на жаль, закони і права на сприятливі умови середовища дотримуються важче ніж порушують, внаслідок чого, утворюється небезпека не тільки для самої особи, а й для держави в цілому. Джерелом екологічної небезпеки є самі люди, тільки від нас залежить стан природи, тільки ми разом із державою, із спільними зусиллями уповноважених органів в галузі охорони довкілля і громадських організацій можемо вирішити проблему екологічної безпеки. Перед свідомістю української влади і громадян стоїть питання у формуванні механізму: перед ухваленням будь – якого питання чи закону, яке може завдати шкоди довкіллю, рішення мають прийматися з урахуванням не лише економічної чи політичної доцільності, але й екологічної сприятливості.

Безумовно, в Україні підіймаються питання екологічної безпеки, є закони та нормативно-правові акти. Розглянемо основні, відповідні питанню нашої роботи. Відповідно до закону (ст. 13) природні багатства України є об'єктами права власності Українського народу, і кожен громадянин має право користуватися цими природними об'єктами. Кожен громадянин має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50). У статті (66) затверджено наступне, громадяни зобов'язані, в свою чергу, не заподіювати шкоду природі та відшкодувати завдані збитки. Громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення й захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком

обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей (ст. 36). Право громадян України на об'єднання в громадські природоохоронні формування передбачено ст. 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» (25). Екологічна проблематика існує давно і про це свідчать нові видання тематичного спрямування і юридичного в тому числі. Саме закони, статuti які зареєстровано відповідно до законодавства України доводять нам що, управління в питаннях навколишнього середовища може і має здійснюватися громадськими об'єднаннями і організаціями.

Однак, законодавче регулювання має підкріплюватись іншими напрямками розвитку екологічної свідомості, зокрема освітніми та залученням громадськості. Вказані аспекти досліджені в роботах В. Сітаров, и В. Пустовойтов. Говорячи, про соціальні інститути, що підтримують екологічну культуру, то особливий акцент автори роблять на засобах масової інформації, від яких значною мірою залежить формування масової екологічної свідомості, а також виконання освітньої функції, що є безпосереднім чинником створення екологічної свідомості і культури в цілому. Тому, на їхню думку, активна участь в освітній роботі засобів масової інформації викладачів вищих навчальних закладів і шкіл, аспірантів і студентів – це їх професійний і етичний обов'язок.(31, ст.280)

Україна не одноразово приймала участь у міжнародних актах, де мова йшла саме про роль громадськості в реалізації своїх законних екологічних інтересів. В Організаційній Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища, громадськість означає одну або більше фізичну чи юридичну особу, їх об'єднання, організації або групи, які діють згідно з національним законодавством або практикою.(26) Тобто, потреба постає в тому, що необхідно забезпечити належну участь громадськості у вирішенні проблем охорони навколишнього середовища.

Знову повертаючись до нашого механізму «природа - людина», можемо впевнено додати «природа – людина – технології – влада». На мій погляд, саме так повинна працювати схема взаємозв'язку і взаємодопомоги. Формуючи екологічну свідомість треба дотримуватись плану дій, постійно пам'ятати, про те, якщо будь яка ланка з нашої схеми дасть збій, чи не врахує наслідки, може статися глобальна катастрофа. Нажаль на сьогодні, кожна з цих лан перебуває в автономному режимі, не зважаючи на поступові зміни природо-охоронної бази, на інноваційні технології світових стандартів, в законодавчому плані існує багато прогалин, що стримують дієві ініціативи з боку громадян. Відсутні гарантії, переконливі норми, відповідальність за порушення процесів, отже не маючи базових механізмів відсутня реалізація цілей і принципів. Одне із зобов'язань України – реформування екологічної політики і права.

Не зважаючи на вище сказане, все ж таки охорона довкілля є важливою для українця. Коли мова йде про ціннісні складові ставлення громадян до довкілля, то вони цілком поділяються. Про це свідчать статистичні данні соціологічного опитування щодо ставлення громадян до довкілля, яке регулярно проводить Євробарометр. На питання, на скільки важливою для вас є охорона довкілля? 93% українців відповіли, дуже важлива! І навіть дев'ять з десяти українців відповіли, що можуть особисто відігравати роль у формуванні природнього середовища, і робити більше для екології. За останні шість місяців 43% мешканців України зменшили споживання енергії, 36% - сортували більшу частину сміття для утилізації, 29% - почали користуватись екологічно чистішим транспортом та відмовились від купівлі одноразових пластикових виробів, 23% - зменшили побутове споживання води. Тим не менше, кожен десятий українець нічого не зробив за останніх півроку для захисту довкілля. 48,2% не зменшили використання одноразових поліетиленових пакетів, а лише 1,8% ніколи їх не використовували. Щоб подолати такий розрив між цінностями і практикою необхідне своєчасне створення сприятливих умов та відповідна комунікація(27).

Враховуючи данні опитування зрозуміло, дії населення і його екологічної свідомості відношення населення до екологічної проблеми, як на локальному, так і на глобальному рівні, провести чіткий аналіз готовності вирішення цих питань допоможе більш чітко сформулювати соціологічне опитування.

Використовуючи те саме опитування повернемося до запитання наскільки важливою для вас є охорона довкілля? І ми маємо ще один чинник формування екологічної свідомості – досвідченість вікової категорії. В групі 15-24 років відповіли не вагаючись, що дуже важлива. Звідси постає потреба негайного впровадження питань охорони навколишнього середовища до освітнього процесу. Доречним буде посилення еко-складової у загальноосвітніх школах, профтехосвіти, вищих навчальних закладів. В рамках освітнього процесу в українських школах добре працюють екологічні проекти. Діти разом із вчителями і батьками формують нову культуру взаємодії з довкіллям, пропонуючи інноваційне утеплення класів, створюють еко-клумби, це щось подібне на інкубатор для вирощування рослин, навіть тих що занесені до «Червоної книги». А гімназія № 257 м. Київ взагалі відмовилась від пластикових стаканчиків, вони пропарадують еко-пляшки. Цікавим буде залучення до тренінгів і представників масової інформації, оскільки саме вони пливають на соціальну думку.

Третій на мій погляд «двигун» екологічної свідомості культури українців – активність громадського суспільства. У вирішенні екологічних питань ми маємо багатий потенціал, позитивне ставлення до громадських організацій, що не може не стати хорошою базою для створення молодіжних, а інколи із залученням людей похилого віку, ініціатив з екологічних і кліматичних питань. Так наприклад, з 2010 р. працює Харківська обласна громадська організація екологічного спрямування «Зелений Фронт», яка займається охороною навколишнього середовища, захистом екологічних і пов'язаних з ними соціальних прав громадян. Існує в Україні ще і Інститут розвитку територіальних громад – благодійна організація з розвитку

сільських та природоохоронних територій України, яка поєднує економічний, соціальний та екологічний підхід. Тут працюють із питаннями зміни клімату, землекористуванням, підвищенням потенціалу місцевих громад та збереження дикої природи в Україні. Також, корисним у еко-підході, може стати залучення підприємців, це дасть можливість співпраці в рамках державно-приватного партнерства і в рамках корпоративної соціальної відповідальності підприємства. Прикладом може стати «Глобальна мережа екологічного маркування» - асоціація незалежних організацій з 36 країн. З 2004 року Україну включено до міжнародного реєстру із своїм знаком екологічного маркування «Екологічно чисто та безпечно».

Таким чином, ми проаналізували і виявили низьку чинників формування і екологічної свідомості українців. Потенціал і «багаж» речей, інструментів ми маємо, головне налагодити правильний процес. Україні потрібні реформи і підтримка громадян у розумінні важливості довкілля та впливу екологічних факторів на життя і здоров'я її мешканців. Підвищення рівня екологічної свідомості громадян можливий лише за підтримки держави і громадських організацій, це обов'язково приведе до того, що люди стануть не тільки учасниками екологічних ініціатив, а й відповідальними за реальну практику в підтримці екологічно досвідченого населення.

2.3. Розвиток велосипедної інфраструктури як чинник формування екологічної свідомості в соціокультурному просторі

На сьогоднішній день питання про охорону навколишнього середовища і створення інноваційної інфраструктури стоїть дуже гостро в усьому світі. Наймасштабнішою проблемою забрудненням екології вважається транспорт, особливо в великих містах. Вже не для кого не секрет, що оксид і діоксид азоту і їх частки викликають смертельну небезпеку. Щороку від забрудненого повітря помирає близько 3млн.чоловік, а це в рази більше ніж загиблих від СНІДу чи грипу. Знову хочу звернути увагу на приклад європейців, вони знайшли шляхи вирішення цієї проблеми в переході від

автомобільного транспорту до велосипедного. І найкращім прикладом пересування велосипедом стає місто Амстердам. Близько 40% мешканців обирають саме такий транспорт. Велосипедистів в місті більше ніж людей, і до речі, з цього приводу немає жодної пропаганди, це вільний вибір кожного громадянина.

І це беззаперечний показник, який довів, що статистику забрудненості повітря можна знизити в рази. По-перше він корисний для здоров'я, по-друге екологічно чистий вид транспорту і по-третє він розвантажує місто від щільності машин, займає не великий простір, що дає змогу мешканцям відчувати себе більш зручно і безпечно.

Фахівцями різних країн доведено, щоденна поїздка на велосипеді на відстань 2 км, на рік економить майже 150 л. бензину, а також майже на 500кг скорочується викид CO₂. (28)Знову ж таки рівень шуму, який виробляється велосипедистами, якщо взяти у відсотках, то він дорівнює 0, отже дуже позитивно впливає на якість життя. І в продовження теми здоров'я можна додати, що люди які частіше використовують велосипед, їх працездатність вища ніж у авто-споживачів. Цим видом транспорту можуть користуватися люди різного віку, не залежно від їх соціального і фінансового становища. У країнах Європи вже давно використовують велосипед не тільки як спосіб для відпочинку, чи змагань, а як звичайний повноцінний вид транспорту. Для цього країни «сусіди» створили безпечні і комфортні поїздки у будь-яку частину міста, вони розробили досконалу інфраструктуру вело-руху.

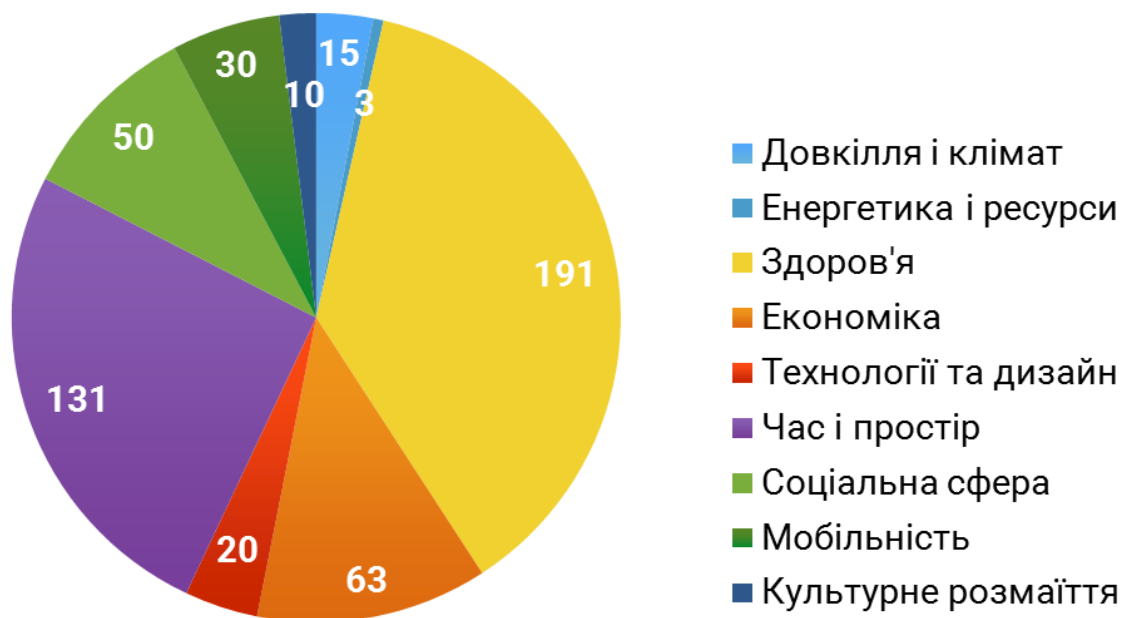
Пропоную ознайомитись з досягненнями вело-індустрії, з правилами і культурою різних країн. На державному рівні найбільш велосипедними визначені такі країни: Франція, Японія, Нідерланди, Китай, Данія, Великобританія, Німеччина та інші. Більш детально розглянемо останню, адже саме німці найрозвинутіші на регіональному рівні в підготовці планів нормативних документів, розробці проектування вело-інфраструктури, в яких чітко прописані правила, рекомендації, а також соціальне ставлення

громадян до налаштування велосипедних і пішохідних шляхів. На державному рівні розробляються велосипедні стратегії. У 2017 році прийнято закон «про мобільність». Подібні заходи передбачають підвищення частки велосипедних поїздок, відкриття односторонніх вулиць, створення зелених зон, налагодження громадського вело-прокату та забезпечення відповідної безпеки. Всі ці заходи втілені вжиття, і досконало працюють. Про це свідчить статистика, згідно з якою велосипед є найпоширенішим засобом пересування в Німеччині. На 82 млн. жителів країни припадає 70 млн. велосипедів. Для порівняння, автомобілів, допущених до експлуатації в Німеччині всього 41 млн. (28)

Ще раз переконавшись в тому, що транспорт є одним із головних забруднювачів повітря в місті, постає негайна потреба в тому, що в Україні необхідно впровадити зручну для громадян індустрію з вело-руху. Використання звичного транспорту, спричиняє не тільки екологічні проблеми, а й економічні і з рештою затори в місті віднімають у людей багато вільного, а частіше і робочого часу. Саме тому, деякі країни розуміючи, що велосипед це все ж таки «зелений» вид транспорту, приходять до створення соціокультурних проектів з налагодження свого вело міста. Це робить місто більш відкритим та комфортним для мешканців і гостей, дозволяє покращити екологію, заощадити кошти, і навіть стимулювати економічне зростання.

Досвід європейських країн доводить, що все ж таки велосипед може стати одним із пріоритетних і економічно важливих видів міського транспорту.

На сайті інтернет-журналу MISTOSITE, мене зацікавило масштабне дослідження проведе Європейською федерацією, вони виявили, що сумарний економічний ефект, від їзди на велосипеді, оцінюється у більш ніж 500 мільярдів євро.

мал. № 1. Переваги їзди на велосипеді для ЄС, мільярди євро(29)

Але безперечно, що економічні переваги це важливо, але все ж таки, повернемося до екологічної сторони цього питання, точніше до екологічної свідомості містян. Адже створюючи подібні проекти, ми хочемо реалізовувати реальне ставлення людей до проблем навколишнього середовища. Проект на папері, це тільки слова, головне розуміти, що люди не байдужі і в них є своє відношення і бажання до змін. Тому ще раз хочу наголосити, на головних компонентах і складових у формуванні екологічного проєкту.

Перший, на мою думку є факт мобільності. В середньому відстань яку люди долають містом становить від 3км до 5км на день, таку дистанцію з легкістю можна подолати на велосипеді, це зменшить завантаженість доріг і відповідно від заторів. Враховуючи те, що більшість міст не розраховані на таку кількість автомобілів, саме велосипед стане для пересування і паркування важливим аргументом. Ще один факт, будівництво і обслуговування вело-інфраструктури потребує значно менших витрат, вартість одного кілометра дороги в Україні стартує від 5 мільйонів, що приблизно в 5 разів більше суми необхідної для створення 1км вело-доріжки. Соціальна доступність, придбати велосипед можуть значно більше

людей, ніж дозволити покупку нового авто. Беззаперечним, є той факт, що майже повністю виключена можливість потрапити в ДТП зі смертельними наслідками. Велосипед – це ефективний спосіб фізичної підтримки, збільшення тривалості життя, що не може не сказатися на національній системі охорони здоров'я.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства постає потреба в дослідженні і впровадженні соціокультурного проектування, адже для досить динамічного життя цей метод постає як інноваційна технологія управління. А кожне управління має керуватися фахівцями – менеджерами соціокультурної діяльності. Це галузева система, комплексу якої складається з науково соціально-гуманітарні і культурологічні уявлення. Беззаперечне твердження, подає О. Ю. Щербина-Яковлева, вона стверджує, що «уся система знань із менеджменту соціокультурної діяльності орієнтована на забезпечення якості життя індивіда й соціальних груп».(32, ст.10) Тобто специфіка галузі менеджмента соціокультурної діяльності не тільки збереження, освоєння історико – культурної спадщини регіону, чи освоєння проблеми духовно-культурного розвитку людини, це і освоєння цінностей і предметів, організації мистецького життя і розвитку особистості. Соціокультурне проектування виконую функцію постійної «культивації» культурної політики. Сучасні культурні процеси повинні бути в балансі із світовим культурним контекстом і тому саме проектування може зробити той необхідний баланс між менеджерами і керівниками культури зі світовими стратегіями, програмами і сучасними екологічними, соціальними, економічними проблемами. Для цього необхідний кейс розробок, методів, вивчень і підходів. Необхідний моніторинг міжнародного і культурного досвіду, розробка пропозицій щодо впровадження інноваційних технологій в галузь культури, налагодження зав'язків із іноземними культурними установами інституціями і товариствами.

Отже, формування екологічної свідомості громадян, починається з формування власного відношення до навколишнього середовища. Кожна

людина повинна вже сьогодні поставити собі прості запитання. Чи хочу я дихати свіжим повітрям? Чи хочу я мешкати в чистому і привабливому місті? А далі послідовний розвиток і оптимізація умов для впровадження і ефективного використання вело-транспорту разом із державою, громадськими організаціями та адміністративними одиницями. Велосипед має стати невід'ємною частиною міського транспорту і належним чином «вписатися» в концепцію міського і територіального розвитку. В світі існують міста, в яких ця структура максимально налагоджена, тому доречним було б вивчати світовий досвід, вести консультативні перемови із фахівцями, бо головна умова це безпека мешканців. Тому, ще раз звертаючи увагу на безліч переваг від вело-інфраструктури, вважаю, що саме зараз чудовий час зайнятись цим питанням.

Висновки до розділу 2

Зарубіжні країни показують нам, що екологічний стан можна змінювати, але краще не допускати загострення проблем в цьому напрямку, саме тому, «сусіди» обирають шлях працювати на випередження, ніж думати і витратити величезні кошти на виправлення помилок. Сучасні підходи, економічна підтримка, податки і пільги, дошкільна і вища освіта, з кожного боку питання екологічної свідомості і відповідальності підіймаються і вирішуються на місці. Наша країна також мотивована аби створювати свої підходи, але нажаль не достатність фінансування з боку держави не дає працювати на крок вперед, як це роблять за кордоном. Але українці все одно приділяють цьому увагу, створюють громадські організації, мітинги і навіть вдалі соціальні проекти які можна втілювати в життя.

РОЗДІЛ 3. СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПРОЄКТ «ВЕЛОКУЛЬТ»

3.1 Контур формулювання проектної ідеї

Концепція даного проекту націлена на створення найбільш ефективного і науково підтвердженого методу підвищення екологічної свідомості, культури і безпеки громадян, облаштування безпечних, відокремлених велосипедних доріжок та велосипедних смуг, проведення інформаційної кампанії щодо заохочення мешканців до пересування велосипедом як екологічно чистим і природоохоронним транспортом. З цією метою необхідно організувати роботу з розробки реконструкцій вулиць міста, розробку проектно-кошторисної документації на реконструкції вулиць з урахуванням потреб велосипедистів та пішоходів, виготовлення та встановлення П-подібних велосипедних парковок (стійок) та проведення заходів з промоції велосипеда як транспорту.(30,6с.) Місто, яке дбає про збереження свого потенціалу, екологію та розвиток велосипедних шляхів на дорогах і у зелених зонах, привабить значну частину туристів з України та із за кордону.

Для оцінки проектної ідеї застосуємо SMART – тест, назву цього тесту складають перші букви англійських слів, що характеризують наступні критерії оцінки формулювання проектної ідеї:

Конкретність (Specific) – мета повинна бути конкретною, що збільшує ймовірність її досягнення.

(Measurable) – необхідно встановити конкретні критерії для вимірювання процесу виконання мети.

(Attainable) – цілі повинні бути досяжними, так як реалістичність виконання завдання впливає на мотивацію виконавця.

(Realistic) – для визначення важливості мети важливо розуміти, який внесок вирішення конкретного завдання посприє в досягнення глобальних стратегічних завдань проєкта.

(Trackable) - мета повинна бути обмежена по виконанню в часі, треба визначити фінальний термін, перевищення якого говорить про невиконання мети. (47)

Таблиця 3.1

SMART – тест проєкту

S	Виконання концепції розвитку велоінфраструктури
M	Доцільно почати з забудови перших 10км доріжок у центральних районах міста, де достатньо простору для розвитку велоінфраструктури
A	В основі проєкту лежить принцип рівноправності чотирьох учасників руху у громадському просторі міста: пішоходів, велосипедистів, громадського транспорту і приватних авто
R	Розвиток велосипедного руху у місті допоможе розв'язати низку проблем пов'язаних з поліпшенням екологічної ситуації, підвищенням рівня мобільності та соціальної рівності
T	01.07.21-01.07.23

Щоб зрозуміти який ми хочемо отримати результат, використаємо метод PBS (ProductBreakdownStructure). Це структура ідей проєкту, котра орієнтована на основні результати. (див.табл 3.2)

На основі розробленої структури проєкту, сформулюємо завдання проєктної діяльності. (див.табл. 3.3)

В процесі формулювання проєктної ідеї відбувся розвиток самої ідеї і розуміння проблеми, що включає уявлення про можливого споживача проєкту, його запити і інтереси, через незадоволеність існуючими способами вирішення проблеми.

3.2. Характеристика і організаційна структура проєкту

Наступним етапом роботи буде процес, що складається з набору взаємопов'язаних і контрольованих робіт з датами початку та закінчення, а також зроблений, щоб досягти мети відповідно конкретним вимогам, включаючи обмеження за часом, витратами і ресурсів. (33, 347с.) (Див. табл. 3.4)

До складу перших завдань на початку формування соціального проєкту, входить робота з цільовою аудиторією, точніше з її опрацюванням.

Цільова аудиторія проекту – це люди, які будуть безпосередньо залучені до проекту, стануть його клієнтами, отримують від нього користь. Цільова група відображає проблемну групу, але частіше за все обмежена за кількістю осіб. Для максимально точного визначення своєї цільової аудиторії, її слід поділити на кілька секторів за загальними ознаками: статевим, віковим, географічним, фінансовим, професійним та ін. (34, 146с.) (див.табл 3.5)Проведений аналіз дає нам змогу корегувати и направляти наші дії стосовно запитів і потреб цільової групи – мешканці.

Сьогодні дедалі більше міст світу долучається до політики сталого розвитку міського середовища, зокрема до парадигми розвитку сталої мобільності у містах, що полягає у вдосконаленні міської транспортної інфраструктури, а саме: пішохідної, велосипедної та громадського електричного транспорту, які є більш безпечними, екологічно чистими, економічно ефективнішими, а також більш доступними для всіх верств населення. Це забезпечує рівноправність учасників руху, а також є безпосередньою реалізацією права людей на вільне і безпечне пересування. Містяни єдині у своєму бажанні жити в місті зручному для них, екологічно чистому, з налагодженою транспортною інфраструктурою, яка включає велосипедні доріжки і дає можливість вільно та швидко пересуватись. (35, 145с.)

Аватар клієнта (або портрет) - це детальна характеристика нашого ідеального представника цільової аудиторії. Ясне розуміння, кому і для чого ми пропонуємо наш проект, збільшує ймовірність того, що ми потрапимо точно в ціль. А відповідно, виконаємо найважливіші завдання.(46)

Таблиця 3.6

Аватар 1 представника проекту

Ім'я	Марина
Вік	25 років
Місце проживання	м. Мелітополь Запорізької області
Цілі	Хоче схуднути
Проблеми	Мало вільного часу для занять спортом
Місце де шукає вирішення проблеми	Два рази на тиждень відвідує спортзал

Аватар 2 представника проєкту

Ім'я	Петро
Вік	55 років
Місце проживання	Приватний сектор Мелітопольського району
Цілі	Вести здоровий спосіб життя, жити в екологічно чистому місті
Проблеми	Не має власного автомобілю
Місце де шукає вирішення проблеми	Користується місцевим транспортом, що ходить за розкладом

Отже, виділивши конкретних представників цільової аудиторії проєкту «Велокульт», проаналізувавши їх проблеми і цілі, визначили, що створення велоіндустрії у місті дає можливість багатьом втілити свої мрії в життя. Ступінь важливості проєкту залежить від факторів успіху. Ключові фактори успіху в конкурентній боротьбі повинні стати основою стратегії, яка розробляється. Фактори можуть змінюватися з плином часу, однак можна визначити базові ключові фактори успіху. (36, 260с.)

КФУ «Велокульт»

Назва показника	Бажаний результат
Покращення іміджу міста	Позитивні статті в пресі
Зменшення викиду CO ₂ в навколишнє середовище	Змінити показники користування приватним і загальним транспортом
Громадська користь	Фінансова користь і економія часу користувачів велотранспорту
Комфорт і швидкість	Вага і мобільність велосипеда
Надійність	Розміщення велодоріжок в паркових і громадських місцях

Отже, за допомогою техніки КФУ, визначили основний напрям роботи, а також знаємо на чому зорієнтувати увагу в першу чергу. Імідж нашого міста, буде покращено, а комфорт і якість екології буде підвищено, за умови, якщо всі наведені показники будуть працювати на взаємодії і механічно по відношенню один до одного.

Вище ми розглянули аватар клієнта, тепер на основі цього ми розробимо бізнес-модель LeanBusinessCanvas - метод планування, який

допоможе нам структурувати суть ідеї максимально швидко, орієнтуємось не на продукт, а на кінцевого споживача.(див.табл. 3.9)

Управління зацікавленими сторонами проекту включає в себе процеси, необхідні для виявлення людей, груп і організацій, які можуть надавати або на яких може впливати проект, для аналізу очікувань зацікавлених сторін і їх впливу на проект, а також для розробки відповідних стратегій управління для ефективного залучення зацікавлених сторін до прийняття рішень і виконання проекту. Управління зацікавленими сторонами також зосереджується на постійній комунікації із зацікавленими сторонами з метою розуміння їх потреб і очікувань, на реагуванні на проблеми в міру їх виникнення, на управлінні конфліктуючими інтересами і на сприянні відповідного залучення зацікавлених сторін в прийняття рішень і в операції проекту.(37, 47-58)

Для сприяння досягненню більш високих економічних, екологічних та соціальних показників діяльності далі доцільно створити опитувальник в рамках нашого проекту. Відповідаючи на питання ми зможемо оцінити проект за конкретними чинниками, які сприяють його реалізації і зміцненню в майбутньому. Питання моніторингу впливу зацікавлених сторін:

1. проект цікавий населенню?
2. Маємо підтримку серед осіб які приймають рішення?
3. Проект підтримується представниками влади?

Наступна група впливу це організація менеджменту і людських ресурсів проекту. Питання моніторингу впливу управління і людських ресурсів:

1. Проект достатньо модифікований?
2. У проєкті сформовані конкретні дії управління персоналом і іншими ресурсами?
3. У проєкті чітко сформована ідея для цільової аудиторії та партнерів?

Далі нам слід розглянути адаптивність проекту до середовища яке постійно змінюється. Питання моніторингу адаптивності проекту:

1. Проект здійснюється в рамках новітніх підходів в створенні альтернативного транспорту?
2. Проект адаптовано під зміни зовнішнього середовища?
3. Є сторони які можливо вдосконалювати?

Один із важливих впливів на успішність проекту це комунікація. Слід оцінити наскільки якісною є комунікація між керівниками, учасниками та навколишнім середовищем. Питання моніторингу комунікації проекту:

1. Здійснюється інформування населення стосовно важливості проекту?
2. Розроблені стратегічні комунікації для відповідної підтримки зі сторони громадськості?
3. Соціально значима сторона – головне направлення проекту?

Під час планування реалізації проекту, ми повинні розуміти що беремо на себе зобов'язання щодо налагодження комунікацій із зацікавленими сторонами з метою їх інформування про екологічні та соціальні впливи, які може мати цей проект. Взаємодія має відбуватись відповідно до плану здійснення комунікацій, який враховує основні принципи, визначає перелік зацікавлених сторін, послідовність, обсяг та способи надання інформації, алгоритми побудови двостороннього діалогу та розроблення механізму реагування, враховуючи особливості проекту.

У проектній структурі для вирішення конкретного завдання створюється спеціальна робоча група, яка після завершення роботи над проектом розпускається. При цьому, відповідний персонал і ресурси, раніше притягнуті до роботи, повертаються у свої підрозділи. Для вирішення завдань перспективного розвитку в складі проектної організації підприємства створюється спеціальний підрозділ, який займається винятково питаннями стратегії, а керівники проектів зосереджують свою увагу на виконанні конкретних завдань. (38, 69-90с.)

Особливістю проектного управління є підпорядкування кожного члена групи лише одному керівнику. При цьому типі управління, як правило,

дотримуються норми керованості, яка виражена в чисельності підлеглих, що припадають на одного керівника.

Для нашого проекту доцільно розробити лінійно – функціональну структуру управління, в якій лінійні приймають рішення, а функціональні допомагають у розробці заходів і планів для прийняття управлінських рішень.

Таблиця 3.10

Організаційна структура проекту «Велокульт»

Керівник проекту «Велокульт»				
Фінансово економічний відділ	Координатори з впровадження проекту		Маркетинговий відділ	Адміністративно – технічний відділ
Бухгалтер	Відділ планування	Відділ реалізації	Маркетолог	Кадри з експлуатації доріжок
Економіст	Експерт 1 Підрядник 1 Експерт 2 Підрядник 2 Експерт 3 Підрядник 3		SMM - менеджер	

Далі необхідно розробити склад організаційної структури, до якої входять посада та обов'язки представників команди. (див.табл. 3.11)

Ієрархічна структура робіт WBS, або структура декомпозиції, являє собою схему, де завдання проекту відображають їхнє ставлення один до одного і до проекту в цілому. WBS – структура заснована на графічній природі, яка допомагає менеджерам проектів передбачити результати, засновані на різних сценаріях. Процес часто описується як структура відгалуження, яка охоплює всі етапи проекту в організованому порядку. WBS також може бути представлена у вигляді табличного списку завдань і елементів в плані розбивки. (39, 300с.)

Менеджери використовують структуру декомпозиції, щоб структурувати і ділити проекти на легко керовані компоненти. Вони, в свою

чергу, поділяються до тих пір, поки не призначать конкретного фахівця в команді. (див.табл. 3.12 і 3.13)

Організаційна структура управління проектом - це сукупність взаємопов'язаних органів управління, що розташовані на різних ступенях системи. В більш простому понятті, це організація людей для успішного виконання проекту. Створення організаційної структури передбачає розподіл та групування завдань проекту, їх виконавців, встановлення взаємопідпорядкованості й координації груп і підрозділів, поділ праці залежно від спеціалізації персоналу.

Як правило, найбільш кращим типом організаційної структури управління для проектної роботи є матрична структура, яка у найбільшій мірі відповідає програмно-цільовому характеру проектної діяльності. Матрична ОСУ базується на функціональній структурі, відносини в якій будуються на вертикальних зв'язках – “керівник – підлеглий”. Для вирішення конкретних проектних завдань у цій структурі створюються тимчасові творчі колективи чи тимчасові проектні групи, на чолі яких керівники проектів. Ці групи комплектуються з фахівців відповідних функціональних відділів. (40,187с.) (див.табл. 3.14)

Отже, ми розробили процес всієї організаційної структури проекту. Розібрали проектну команду, всіх її учасників, наділили кожного посадовими обов'язками, і доручили відповідальність за конкретний період роботи впроекті. Скориставшись WBS – структурою, ми змогли чітко, розкласти всі завдання на етапи і під етапи, які є найважливішими у досягненні кінцевої мети і реалізації проекту.

3.3. Джерела фінансування і план виконання робіт

Витрати не менше важлива складова при плануванні проекту. Наші фінансові ресурси необхідно розподілити таким чином, щоб ми змогли протягом усього періоду реалізації проекту задовольнити всі заплановані потреби. Для цього ми використаємо кошторис. Кошторис витрат проекту являє собою комплекс розрахунків для визначення розміру витрат. Це

документ, який визначає вартість проєкту та є інструментом контролю й аналізу витрат грошових коштів. (41, 302с.) (див.табл. 3.15)

Метою аналізу проєктних ризиків є надання оцінки всім видам ризиків проєкту, а також визначення:

- можливих шляхів зниження ризиків;
- ступеня доцільності реалізації проєкту за наявного рівня ризику та способів його зниження.

Проєктні ризики зумовлені особливостями його життєвого циклу. Проєктні ризики бувають зовнішні та внутрішні. Зовнішні ризики, у свою, чергу поділяються на непередбачувані і передбачувані. Якщо внутрішні (професійний рівень працівників) ще можна контролювати, передбачити, то зовнішні передбачити складніше, бо таких ризиків відносяться: ризик шкідливого екологічного впливу; ризик негативних соціальних наслідків; ризик зміни валютних курсів; ризик непрогнозованої інфляції; ризик податкового тиску. (42, 39-40с.) Після встановлення переліків ризиків, необхідно визначити міру їх імовірності.(див.табл. 3.16 і 3.17)

Матриця ризиків, об'єднуючи імовірність і дію, дозволяє вирішити, які з переліку ризиків заслуговують більшої уваги. Вона є інструментом оцінювання пріоритетності ризиків.

		6
1 3 4 5 7		
низькі	середні	високі

В даному розділі роботи розглянуто основні моменти щодо планування проєкту, в який увійшли створення ресурсного плану, визначення основних

статей витрат для реалізації проєкту. Розробили матрицю ризиків проєкту, які відіграють важливу роль в успішній діяльності проєкту.

Важливе місце у плануванні проєкту посідають завдання календарного планування. Це складний процес в якому об'єднують розклад робіт різних організацій для розподілу між собою часу і можливостей, а також забезпечення їх різними видами матеріально-технічних та трудових ресурсів.

При календарному плануванні обов'язково повинно враховуватись дотримання заданих обмежень, тривалість робіт, ліміти ресурсів та оптимальний розподіл ресурсів. (43, 297с.) (див.табл. 3.18)

Опрацьований нами календарний план дій, надає подальшу змогу створити графік – план проєкту, розділений на місяці. План дій вміщує в собі лише конкретні назви, без детального опису. (див.табл. 3.19) Розроблені нами обидві таблиці схематично вказують нам на обсяг робіт для реалізації проєкту, певну послідовність і чіткі розмежуванням у часі. Всі учасники команди знають свої обов'язки і строки їх виконання.

Наступною важливою частиною будь-якого проєкту є розробка комунікаційної стратегії. В її основі завжди лежить основна ідея, концепція позиціонування, яку проєкт повинен донести до цільової аудиторії

Стратегія з комунікацій – це чітко спланований стратегічний підхід щодо впровадження комунікацій із ресурсами та часовими рамками. Як і у будь-якому стратегічному менеджменті, під час розробки стратегії з комунікацій необхідно окреслити мету, цілі, завдання, цільову аудиторію, канали комунікації. (45)

Цілі:

- Донести до аудиторії цінності та місію проєкту.
- Закріпити безсуперечне твердження, що наш проєкт краще рішення екологічної проблеми.
- Залучитися підтримкою громадськості.

Основа комунікаційної стратегії проєкту – розвиток велосипедної інфраструктури та формування умов для зростання кількості велосипедистів шляхом розроблення відповідної цільової програми розвитку міста.

Розвиток велосипедної інфраструктури як один з підходів до впровадження сталої мобільності міста є інноваційним процесом для кожного міста. Створюються умови комплексної взаємодії всіх зацікавлених сторін – органу місцевого самоврядування, громадськості. (44, 200с.)

Реалізація проєкту сприятиме розвитку спорту в місті, стимулюватиме людей до використання екологічних видів транспорту, активно впливатиме на розвиток суміжних галузей економіки, зайнятості населення, підвищення безпеки руху на дорогах. Саме розвиток велоінфраструктури зможе позитивно вплинути на покращення стану здоров'я населення міста.

Наступний етап – створення основної ідеї позиціонування. Під час розробки концепції створюємо ідеальний образ, моделюємо його сприйняття і основні елементи його формування.

Таблиця 3.20

Концепція позиціонування проєкту «Велокульт»

Аватар клієнта	Див.табл.4.3, 4.4
Цінності клієнта	Можливість громадян міста мати в будь-який долучитися до активного і здорового способу життя
Мотивація клієнта	Створення додаткових занять для дітей та молоді, змістовне дозвілля; Ріст популярності велосипедного руху
Сильні та слабкі сторони проєкту	Див. табл1.4

Таблиця 3.21

Тактика комунікацій проєкту «Велокульт»

Цільова аудиторія	Задача	Інструменти
Чоловіки і жінки	Донести головні цінності і переваги проєкту; Збільшити прихильність до концепції проєкту	Зустрічі з населенням у різних районах міста
Відділ екологічного стану міста	Розповісти механізм впливу	Презентація ідеї проєкту

	проект,а на зміну рівня екологічного стану	
Місцева влада	Донести обґрунтовані і безсуперечні дії щодо проекту	Зустрічі, наради, презентація проекту

Виділивши основні цілі, задачі та цільову аудиторію необхідно визначитися з каналам комунікації. Розглянемо ті, які найбільше привертають увагу і довіру у споживачів.

Основні канали комунікації з цільовою аудиторією проекту:

- місцеве ЗМІ;
- друкована реклама;
- соціальні мережі;

На цьому етапі проект можна вважати розробленим. Ми розробили календарний план, графік проекту і його комунікаційну стратегію.

Тепер розробимо завершальний етап – затверджуємо зроблені роботи і результати проекту. (див.табл. 3.22)

Робота по реалізації проекту завершена. Остання розроблена нами таблиця відображає цілі проекту, його завдання та результати які ми прагнемо реалізувати. Проект «Велокульт» - це насамперед ставлення кожного громадянина до проблеми, яку можна і треба вирішувати, а ми лише пропонуємо досить прості, але ефективні інструменти.

Висновки до розділу 3

Автомобілі – це один із основних чинників забрудненості повітря. Беззаперечним лишається той факт, що впровадження велосипедного руху покращить екологічний стан міста, знизить кількість ДТП і заторів, задовольнить потреби кожного мешканця не залежно від його соціального статусу та віку, а також добавить розмаїття у культурно-дозвіллеве життя людей. Тому при плануванні проекту слід зауважити нюанси: де саме, і в якій частині міста буде маршрут, поміркувати з приводу рекреаційної зони і активно популяризувати велосипедний рух не тільки в межах міста, а й в області. Додатковим проектом буде впровадження оренди велосипедів на невеликий строк спростить пересування містом (можна комбінувати вело- та міський транспорт), а також зацікавить не тільки місцевих жителів, а й відвідувачів з інших міст.

ВИСНОВКИ

Екологічна криза є однією з найнебезпечніших і запобігти її розвитку можливо тільки за умови трансформації екологічної культури і впровадженню безперервної освіти з підвищення екологічної свідомості. Тому одним із інструментів у вирішенні проблемної ситуації ми розглядали соціокультурне проектування. Саме проекти можна вважати інноваційним підходом у вирішенні екологічних проблем нашої планети. В доказ цього в аналітичній частині нашої бакалаврської роботи розглянули досвід і статистичні дані закордонних країн. Високі показники свідчать про те, що впровадження вело культури, ми звертаємо увагу не тільки на природоохоронні проблема, а й значно можемо покращити економічний і естетичний стан міста. Пільгові пропозиції для підприємців, сучасний підхід у навчанні дітей дошкільного і старшого віку, всі ці аспекти є масовим двигуном сучасного мобільного суспільства, а головне є докази того, що це працює. Важливо лише налагодити подібний механізм і в нашій країні, бо потенціал на здійснення у нас є. тому все ж таки вважаю, що соціокультурні проекти постають ефективним способом підвищення екологічної свідомості і формуванні еко-звичок у повсякденному житті громадян.

В умовах сучасного соціокультурного простору міста, ми виділяємо та розглядаємо велорух як мобільний і соціально доступний вид транспорту та ефективний засіб з підвищення екологічної свідомості жителів міста. Зазначимо, що велосипедні організації все більше набувають популярності і тому, третя частина роботи присвячена проектною ідеї з побудови в місті велодоріжок. Аналізуючи розробку, можемо зазначити, що це цікавий інноваційний підхід, який чітко спрямований на подолання екологічної кризи в усьому світі. Тобто ми на правильному шляху по збереженню навколишнього середовища, покращенню здоров'я і покращенню соціокультурного простору міста.

Погодьтеся, що для вирішення глобальних проблем потрібно багато часу і коштів і людських ресурсів. Так чому, просто не почати зі зміни своїх звичок, це так мало для кожного знає і так багато, масштабного багато для всього світу. Просто почати з себе, зайнятися саморозвитком, обмінюватися досвідом і головне, прийняти участь у розробці власного соціокультурного проєкту, отримати кошти і реалізувати його. Поставити мету і прямувати до неї, а досягнувши пишатися тим, що ти став частиною по збереженню навколишнього середовища і людських життів.

ДОДАТКИ

Таблиця 3.2

PBS – структура проекту

Поліпшення екологічної ситуації в місті	
1. Розроблення та реалізація відповідної цільової програми розвитку велосипедної інфраструктури міста Мелітополь	1. Поліпшення якості життя мешканців міста
2. Популяризація використання велосипеда як додаткового (альтернативного) до автотранспорту транспортного засобу	2. Залучення значної частини населення, зокрема, молоді до ведення здорового способу життя, профілактика серцево-судинних та іншим захворювань
3. Створення карти велосипедної інфраструктури – шляхів руху, велосипедних стоянок; створення відповідних інформаційних стендів, буклетів	

Таблиця 3.3

Завдання проекту «Велокульт»

№	Завдання	Очікувані результати
1	Поліпшення екологічного стану та розвиток туристичної привабливості міста	Заохочення мешканців до використання велосипеда як транспорту через створення безпечної та комфортної велоінфраструктури, яка б зв'язувала між собою райони та центр міста
2	Популяризація та заохочення громадян міста до активного і здорового способу життя	Створення додаткових занять для дітей та молоді, змістовне дозвілля; запровадження традиційного сімейного активного відпочинку
3	Сприяння розвитку малого та середнього бізнесу з орієнтацією на велосипедний транспорт	Ріст популярності велосипедного руху
4	Зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод за участю велосипедистів, покращення	Впровадження засобів з безпеки руху для велосипедистів на вулицях зі спільним авто- і велорухом, на яких не передбачено окремих

дисциплінованості учасників дорожнього руху	велодоріжок,
---	--------------

Таблиця 3.4

Класифікація проекту «Велокульт»

Класифікаційні ознаки	Види проекту	Характеристика
1. За тривалістю	Середньостроковий проект	Реалізація проекту міста розрахована на 3 роки
2. За ступенем новизни	Новий вид послуги	Сама ідея не новою для міста, але ніяких процесів виконання в цьому напрямку не здійснено
3. За галузевою відповідністю	Екологічний, транспортний сектор міста	Діяльність проекту направлена на поліпшення якості екологічного стану міста, а також на популяризацію використання велосипеда як альтернативного транспортного засобу
4. За характером залучених сторін	Місцевий	Проект створюється на території міста
5. За ступенем складності	Ресурсноскладний. Монопроект	Важливо дотримуватися ступеня ретельності підготовки та розробки всіх аспектів аналізу проекту, вимагати професійного рівня і досвіду управлінської команди

Таблиця 3.5

Орієнтований чек-лист визначення цільової аудиторії

Критерій	Характеристика
Стать	Чоловіча і жіноча
Вік	Від 10 до 70 років
Географічний показник	Мешканці м.Мелітополь
Рівень доходу	Середній
Сімейний стан	Родинні зв'язки
Сфера зайнятості	Різномпланова
Життєва позиція	Люди піклуються про себе, своє здоров'я, розум, характер, набувають навичок та умінь,

	які дозволять їм самостійно розв'язувати життєві проблеми і досягати успіху в будь-якій справі
Інтереси	Спортивні секції, комп'ютерні ігри , способи здорового образу життя

Таблиця 3.9

LeanBusinessCanvas для проєкту «Велокульт»

Проблеми	Концепція	Унікальність ціннісної пропозиції	Ключові показники	ЦА
1. Населення мало приділяє уваги забрудненості повітря міста 2. В місті Мелітополь відсутній рівень безпеки велокористувачів	Шляхом створення проєкта «Поліпшення екологічної ситуації міста Мелітополь» зберегти здоров'я населення, зменшенню рівня захворювань	1. Прокласти 15 км спеціального велопокриття у парковій і громадській зоні 2. Можливість вільно у будь-який час користуватися велосипедом.	1. не змушувати, а мотивувати 2. взаємодія з населенням	1. мешканці міста мелітополь Віком від 10 років і старше.
		Несправедлива перевага: 1. Перший проєкт, який направлений не тільки для створення альтернативного транспорту, а і заради збереження екології		
Структура витрат: 1. витрати на інфраструктуру і впровадження 2. операційні витрати		Структура доходів: 1. можливість брати велосипед на прокат 2. фінансова допомога представників місцевої ради 3. комерціалізація проєкту		

Таблиця 3.11

Склад організаційної структури

Назва відділу	Посада	Обов'язки
Вище керівництво	1. Керівник (директор) 2. Координатор з впровадження проєкту	1. Контроль та прийняття головних рішень 2. Управління, реалізація та контроль поточними справами
Фінансово економічний відділ	Бухгалтер	Управління і розподіл фінансів
Відділ планування	Експерт (архітектори, містобудівники)	Для планування системи
Відділ реалізації	Підрядник	Виконання будівельних вимог
Маркетинговий відділ	1. Маркетолог 2. SMM - менеджер	1. Проєктування маркетингової та рекламної концепції 2. Написання рекламного матеріалу, ведення контенту у мережі інтернет з постійним оновлення інформації
Адміністративно – технічний відділ	1. Механік	1. Своєчасне встановлення обладнання, обслуговування велолінії.

Таблиця 3.12

WBS – структура проєкту «Велокульт»

1. Розробка концепції проєкту	2. планування проєкту	3. Реалізація проєкту	4. експлуатація проєкту
1.1 затвердження змісту проєкту	2.1 розподіл ресурсів запланованих ресурсів проєкту	3.1 затвердження території для прокладання доріжок 3.2 реєстрація документів	4.1 тестування покриття 4.2 встановлення дорожніх знаків
1.2 план реалізації	2.2 складання	3.3 підбір персоналу	4.3 презентація

проєкту	календарного графіку робіт	3.4 затвердження пропозицій	проєкту. Офіційне відкриття VELOINDУСТРІЇ
1.3 розробка та затвердження концепції			
1.4 затвердження розподілу фінансування проєкту			
1.5 затвердження складу команди, призначення керівника			

Таблиця 3.13

WBS – структура відкриття проєкту «Велокульт»

1. Реєстрація	2. Територія	3. Оснащення	4. Працівники	5. Пропозиції	6. відкриття
1.1 Документи для реєстрації	2.1 Пошук території	3.1 Договір на закупівлю	4.2 підбір персоналу, співбесіди	5.1 розроблено цільової концепції розвитку VELOINDУСТРІЇ міста	6.1 підготовленн я території до відкриття
1.2 Дозвіл на розміщення плану велодоріжок	2.2 Узгодження відділом будівлі міста	3.2 Прокладання VELOMAGІСТРАЛІ	4.3 підписання договорів з працівниками	5.2 узгоджено графік робіт	6.2 урочисте відкриття проєкту «Чисте місто. Розвиток велосипедної інфраструкту ри міста »

Таблиця 3.14

Матриця відповідальності проєкту «Велокульт»

Види робіт	Відповідальні особи					
	Керівник	Координатор	Бухгалтер	Експерт	Економіст	Маркетолог
Узгодження плану проєкту	ВВ	В			К	К
Затвердження концепції	ВВ		К			
Узгодження фінансового плану	ВВ		В		К	
Розробка плану ресурсів проєкту	ВВ	К	В		К	К
Затвердження плану ресурсів проєкту	ВВ		П		В	В
Затвердження штату працівників	ВВ	В				
Створення календарного графіку робіт		В		П		
Розробка концепції розвитку вело-	В	П		К		

інфраструктур и міста						
Ухвалення концепції розвитку вело- інфраструктур и міста	ВВ	В				
Пошук території для розміщення велодоріжок	ВВ,П	В			К	
Затвердження території	ВВ				К	

ВВ – відповідальний виконавець; В – виконавець; П – прийняття робіт; К – консультації;

Таблиця 3.15

План ресурсів проекту «Велокульт»

Розділ	Обґрунтування	Термін	Сума од.гнр.	Сума всього
Співробітники	Керівник	01.03.21-01.04.21	15.000	15.000
	Координатор	01.03.21-01.04.21	12.000	12.000
	Бухгалтер	01.03.21-01.04.21	9.000	9.000
	Економіст	01.03.21-01.04.21	8.000	8.000
	Маркетолог	01.03.21-01.04.21	8.000	8.000
	SMM – менеджер	01.03.21-01.04.21	7.500	7.500
	Механік	01.03.21-01.04.21	6.000	6.000
	Експерт		7.000	7.000
	Разом:			
Обладнання і послуги	Відвал екскаваторами	03.03.21-01.09.21	6*2.000	12.000
	Бульдозери	03.03.21-01.09.21	6*2.000	12.000
	Автомобілі – самоскиди	03.03.21-01.09.21	6*2.000	12.000
	Причіпні катки	03.03.21-01.09.21	6*2.000	12.000
	Розробка ґрунту	03.03.21-01.09.22	15*3.000	45.000
	Улаштування покриття доріжок	01.09.22-01.03.23	500.000	500.000
	Посів багаторічної трави	01.09.22-01.03.23	150.000	150.00

Разом:				743.000
Облаштування	Влаштування бар'єрних огорож	01.09.22-01.03.23	200.00	200.00
	Влаштування перильної огорожі	01.09.22-01.03.23	150.000	150.000
	Влаштування типових дорожніх знаків	01.09.22-01.03.23	30.000	30.000
	Влаштування розмітки	01.09.22-01.03.23	20.000	20.000
Разом:				400.00
Основна сума витрат : 1 215.500				

Таблиця 3.16

Оцінка рівня втрат проекту «Велокульт»

Ризик	Вплив (X)	Імовірність(Y)	Реальний ризик втрат (X*Y)	Оцінка рівня трат
1.відмова з боку місцевої влади в реалізації проекту.	5	3	15	низька
2.недостатність фінансування	5	5	25	середня
3.аватар клієнта не достатньо відпрацьовано	5	2	10	низька
4.байдужість населення до цінності проекту	5	3	15	низька
5.недостатньо кваліфікована команда	4	2	8	низька
6.зміна курсу валют	5	5	25	високий
7. втрата актуальності проекту.	5	3	15	низька

X – має градацію: 5 – серйозний вплив, 4 – посередній, 2 – мінімальний;

У – має градацію: 5 – висока імовірність, 3 – 50/50, 2 – може трапитися, 1 – мінімальна імовірність;
Оцінка рівня втрат – від 1 до 20 – низька, від 21 до 70 – середня, від 71 до 99 – висока.

Таблиця 3.17

Ймовірні ризики проєкту «Велокульт»

Ризик та його характеристика	Ймовірність (Н,С,В)	Ступінь впливу	ІВ - результат	Заходи з мінімізації ризику
1 відмова влади від проєкта	С	Низький	низькій	Дуже чітко деталізувати основну мету і цілі проєкта
2.недостатнє фінансування	Н	Середній	низькій	Підписання договору з стабільним фінансуванням
3.не вірний аватар клієнта	С	низький	низькій	Розробити деталізовані анкети, ставити чіткі питання
4.байдужість населення до проєкту	С	низький	низькій	Більше інформації, реклами, промоакції
5. слабка команда	С	низький	низькій	
6.зміна курсу валют	Н	високий	високий	Зазначити в договорі ймовірність зміни за невеликим коливанням
7. втрата актуальності проєкту	С	низький	низькій	

Таблиця 3.18

Календарний план «Велокульт»

Зміст заходу	Мета діяльності	Термін виконання	Форми і методи роботи	Ресурси	Відповідальний	Очікувані результати
1. вибір території	Визначитися з місцем	10.03.21 - 25.03.21	Переговори з відділом земельних ресурсів	Комп'ютерна і мобільна техніка	керівник	Визначити місце
2. завдання	Формування робочої групи	01.04.21 - 11.04.21	Переговори, зустрічі	офіс	керівник	Затвердження членів команди
3. концепція проєкту	Визначити цілі та завдання проєкту	15.04.21 - 30.04.21	Нарада керівництва	Офіс, комп'ютерна техніка	Керівник	Затвердження концепції
4. цільова аудиторія	Проаналізувати потреби населення	05.05.21 - 25.05.21	Анкети, опитування, спостереження	Комп'ютери, технічне і канцелярське забезпечення	координатор	Чітко сформовані потреби цільової аудиторії
5. фінансова допомога	отримати фінансування від місцевої влади	27.05.21 - 15.06.21	Зустрічі, перемови	Комп'ютерна і мобільна техніка	Керівник, координатор	Укладання договорів
6. підготовка інструменту проєкту	Розробка календарного плану, розподіл обов'язків	18.06.21 - 25.06.21	Зібрання відділів	Комп'ютери, технічне і канцелярське забезпечення	координатор	Створення календарного плану
7. інформаційна реклама проєкту	Проінформувати населенню щодо здійснення проєкту	01.07.21 - 30.07.21	Інформ-новини ЗМІ, інтернет ресурси	Комп'ютерна і мобільна техніка	Маркетолог, SMM - менеджер	Запустити інформацію в місті

8. Підготовка документів, необхідних для реалізації проєкту	Створити документацію	06.08.21 - 20.08.21	комп'ютерні програми	Комп'ютерна і мобільна техніка	Координатор, бухгалтер, економіст	Узгоджений пакет документів діяльності організації
9. Закупівля матеріалів для будівництва	Забезпечення умов для своєчасного будівництва	05.09.21 - 16.09.21	Перемовини зустрічі з постачальниками	транспорт	координатор	Укомплектування будівельних матеріалів
10. Терміни відкриття	Вибір дати урочистого відкриття	20.09.21 - 25.09.21	Нарада команди	офіс	Керівник і координатор	План відкриття закладу

Таблиця 3.19

Графік-план реалізації проєкту «Велокульт»

Найменування задачі	Кількість тижнів	1 місяць березень	2 місяць квітень	3 місяць травень	4 місяць червень	5 місяць липень	6 місяць серпень	7 Місяць вересень
вибір території завдання	3							
концепція проєкту	1							
цільова аудиторія	2							
фінансова допомога	3							
підготовка інструменту проєкта	4							
інформаційна реклама проєкту	1							
Підготовка документів, необхідних для реалізації	3							

проєкту								
Закупівля матеріалів для будівництва	3							
Терміни відкриття	2							

Таблиця 3.22

Результати проєкту «Велокульт»

Результати проєкту	Показник результатів	Вплив	Засоби перевірки
1. Створено умови для безпечного руху для всіх його учасників на даній ділянці	Збільшились команди вело-активістів	Залучення населення до комфортного ефективного пересування	Опитування
2. Створено умови для екологічно чистого, доступного, комфортного, зручного і безпечного міського простору для всіх його користувачів;	Знизилися показники екологічного стану міста	Збільшилась кількість користувачів велосипедом, зелені насадження, впровадження велопробігів	Статистичні показники
3. Скорочено нелегітимне паркування автомобілів на тротуарах, травниках та у паркових зонах;	Знизилися показники штрафувannya за порушення правопорядку	Свідоме ставлення населення	Зведення показників з ДАІ
4. Покращено здоров'я мешканців завдяки активному способу пересування;	Зменшення загальної кількості статистичних даних	Велосипед переважає громадський транспорт	Тестування
5. Впроваджено заходи з безпеки руху велосипедистів;	Зменшення кількості ДТП за участю велосипедистів	Влаштування бар'єрних огорож, типових дорожніх знаків і розмітки	Зведення показників з ДАІ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Радей А. С. Екологічна свідомість і культура: теоретико-методологічний аспект // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць. 2008. No 3(24). С. 74-78. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/8812>
2. Курняк Л. М. Екологічна культура: поняття та формування // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2015. No 10. С. 48-51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2015_10_14.
3. Мусієздов О.О. Особливості екологічної свідомості населення України // Людина та довкілля. Проблеми неоекології. 2015. No1-2. С. 129-133. URL :http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ltd_2015_1-2_19
4. Тарасенко М.Ф. Природа, технологія, культура / М. Ф. Тарасенко.– Київ: Наукова думка, 1985. – 69.
5. Салтовський О. І. Основи соціальної екології: навч. посібник. Київ: МАУП, 1997. 168 с. URL: http://maup.com.ua/ua/navchannya-ua/maup/library/pidruchniki/psihologiya/osnovi_socialnoi_ekologii.html
6. https://lib.iitta.gov.ua/7370/1/2449_Pystovit.pdf
7. Нагорна Л.П. Соціокультурна ідентичність: пастка ціннісних розмежувань / Л.П. Нагорна. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України 2011. – 272 с.
8. Етнополітичний контекст соціокультурних трансформацій у сучасній Україні / ред. кол. О. Рафальський (голова), В. Войналович Л. Нагорна. – К.: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2017. – 512 с.
9. Юрій Поліщук Соціокультурні трансформації в сучасній Україні як об'єкт дослідження вітчизняних науковців https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/polishchuk_sotsiokulturni.pdf
10. <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/11470/>

11. Воропаєва Т. Ідентичність українського народу в контексті соціокультурних трансформацій: теоретико-методологічні засади дослідження / Т. Воропаєва // Вісник КНУ ім. Тараса Шевченка. Українознавство. – 2010. – №14. – С. 15–18.
12. Дідков О. М. Формування екологічної свідомості та культури засобами освіти та виховання особистості // Збірник наукових праць Гілея: науковий вісник. 2012. №63. URL: <https://ird.npu.edu.ua/files/didkov.pdf>
13. Перцик Е.Н. Геоурбаністика: учебник Е.Н. Перцик. – М. : Академия, 2009. – 423 с.
14. Буряченко А.Е. Урбанізація в контексті фінансового, демографічного та соціального розвитку / А.Е. Буряченко // Вчені записки : зб. наук. праць; редкол. : А.Ф. Павленко (відп.ред) та ін. – Київ : КНЕУ, 2013. Вип. 15. – 208 с.
15. Кузьменко Д.М. Дефініція поняття «урбанізація» в суспільній географії / Д.М. Кузьменко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.univer.kharkov.ua/handle/123456789/7706.doc>.
- 16.. Лебедева С. О. Город каксоциокультурноепространство [Электронный ресурс] / С. О. Лебедева // ИзвестияВолгоградскогогосударственнотехническогоуниверситета. Серия : Проблемысоциально-гуманитарногознания. –2010. – № 9 (69). – С. 29–32. – Режим доступа :<http://cyberleninka.ru/article/n/gorod-kak-sotsiokulturnoe-prostranstvo>
17. Третьяченко В. В. Психологічні основи управління соціальними проектами: навчальний посібник / В. В. Третьяченко, Н. М. Драгомирецька. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2011. – 452 с.
18. Єрмаков І.Г. На шляху до школи життєвої компетентності: проектний підхід // Метод проектів: традиції, життєві результати. – К.: Департамент, 2003. – С. 15-16.
19. Курбатов В.И., Курбатова О.В. Социальнопроектирование. – Учебноепособие. – Ростов н/Д.: Фенікс, 2001. – 416 с.

20. Павленко О.В. Перспективы развития предпринимательства в области экологии и его законодательного регулирования (информационно-аналитический материал) / О.В. Павленко // Проблемы окружающей среды и природных ресурсов: Обзорная информация. — 2003. — № 5. — С. 11.
21. Дегтярєва І.О. Інструменти інноваційного розвитку регіону: зарубіжний та вітчизняний досвід застосування [Електронний ресурс]/ І. О. Дегтярєва// Державне управління: теорія та практика. Електронне фахове видання — 2010. — № 1. — Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10diovdz.pdf>
22. Салатюк Н. М. Зарубіжний досвід регулювання природокористування та охорони навколишнього середовища / Н.М. Салатюк // Наукові праці НУХТ. — 2010. — № 36. — С. 210—214.
23. . "Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики". Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентіві України. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/840/>
24. Чайковська А. Сучасні тенденції екологічної освіти дітей дошкільного віку: зарубіжний досвід. SocialWorkandEducation. Випуск 5. 1. С. 139-150.
25. Про охорону навколишнього природного середовища. Закон України XII від 25.06.1991. №1264 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>
26. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в прийнятті рішень і доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція). // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_015
27. «Європейська правда» Екологічна свідомість в Україні та в ЄС: топ-5 подібностей та

- відмінностей <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/09/24/7087297/>
28. Сервіс активного відпочинку <https://veliki.ua/ua/novosty-i-akcii/lejptsig-yak-priklad-velosipedizatsii-mista.html>
 29. Журнал MISTOSITE Велосипеди у місті: економічний ефект. <https://mistosite.org.ua/ru/articles/velosyped-u-misti-ekonomichnyi-efekt>
 30. Огаркова Т. З життя європейців: деякі шляхи вирішення екологічних проблем у Латвії. Українська Правда. Життя. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2014/06/13/171080/> (дата звернення: 26.20.2020)
 31. Ситаров В. А. Социальная экология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Ситаров, В. В. Пустовойтов. – М.: Издательский дом «Академия», 2000. – 280с.
 32. О. Ю. Щербина-Яковлева, М. О. Клочко, А. М. Щербина: Менеджмент соціокультурної діяльності як напрям наукового та технологічного знання / Сумський державний університет 2019. – 10с
 33. Балакірева О.М. Моніторинг соціальних проектів і програм. Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблематика і практики: Матеріали доповідей на Міжнародній науково-практичній конференції 29-31 жовтня 2002 р. Частина 2 “ – К.: ДЦССМ, 2002. – С.241- 246.
 34. Бондаренко Ю. В. Оцінка соціальних проектів та програм як інструмент ефективного управління недержавною некомерційною організацією. – К., 2006. – 127 с.
 35. Тян Р.Б, Холод Б.І., Ткаченко В.А. Управління проектами: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
 36. Аванесова Г.А. Культурно-дозвілєва діяльність: навч. посібник. Москва: Аспект Прес, 2006. 236 с.
 37. Батенко Л.П., Загородніх О.А., Ліщанська В.В. Управління проектами: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2004. 231 с.

38. Бондаренко Ю. В. Оцінка соціальних проектів та програм як інструмент ефективного управління недержавною некомерційною організацією. Київ. 2006. 127 с.
39. Безпальков О.В. Соціальне проектування: навч. посібник. Київ. 2010. 127 с. 5. Біла О.О. Організація сумісної діяльності у проектних командах. Вісник Черкаського університету. 2012. Вип. 199. С. 243-246.
40. Верба В.А., Гребешкова О.М., Востряков О.В. Проектний аналіз: навч.-метод. посібник. Київ.: КНЕУ, 2002. 297 с.
41. Вишняк О.І., Тарасенко В.І. Культура дозвілля. Київ: Вища школа. 1999. 83 с.
42. Ганза В.А. Специфіка формування проектної команди. Електронний журнал Дніпровського державного аграрно-економічного університету. 2015. № 7. 8 с.
43. Діденко Н.В. Побудова матриці ступеня ризику запровадження організаційних змін в менеджменті персоналу підприємства. Електронний журнал Дніпровського державного аграрно-економічного університету. 2012. № 10. 5 с.
44. Єгорченков О.В., Єгорченкова Н.Ю., Катаєва Є.Ю. Азбука управління проектами. Планування: навч. посібник. Київ: КНУ ім. Т.Шевченка, 2017. 117с
45. Батенко Л. П. Управління проектами: Навч. посібник Батенко Л. П., Загородніх О. А., Ліщинська В. В. Батенко Л. П., Загородніх О. А., Ліщинська В. В. К.: КНЕУ, 2003. — 231 с.
46. Кобилянський Л.С. Управління проектами: Навч. посіб. Кобилянський Л.С. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.
47. Котляр А. А. Проблема вибору методів оцінки ризиків інвестиційного проекту Котляр А.А. Управління розвитком. – 2012. - №4. – С. 37-40.
48. Крайнік О.М.. Планування проектних дій: навчально-методичний посібник для студентів ЗДІА спеціальності

- 8.18010013 «Управління проектами» денної форми навчання О.М. Крайнік, Н.І. Тахтаджієва – Запоріжжя, ЗДІА, 2015. 80с.
49. Мазур И.И. Управление проектами: Учебное пособие Мазур И.И., Шапиро В.Д., Ольдерогге Н.Г.; Под общ. ред. И.И. Мазура. – 2-е изд. – М.: Омега-Л., 2004. – 664с.
50. Ноздріна Л.В. Управління проектами: підручник Ноздріна Л.В., Яшук В.І., Полотай О.І. За заг. ред. Л.В. Ноздріної. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 432